افغانستان

د ۲۰۱۳ کال کلنی راپور

په وسله واله جګړه کې د ملکي وګړو ساتنه

د راپور لنډیز او سپارښتنې

© 2013 Rahmat Gul/Associated Press

ر حمت گل، اسوشیتید پریس

دبشری حقونو لپاره دمګرو ملتونوعالی کمیشنری دفتر

دافغانستان لپاره دملګرو ملتونومرستندویه پلاوی

کابل افغانستان

فبروری، ۲۰۱٤

په لومړي مخ تصوير(رحمت ګل ، اسوشيټيد پريس) : د ۲۰۱۳ کال د نومبر د میاشتې په ۲۸ مه نېټه د ننګرهار ولایت په اچین ولسوالۍ کې د سړک د غاړې دوه بمونو چاودیدو وروسته يو افغان وګړی يو ټپي هلک روغتون ته وړي. دویم چاودیدونکی وسیله هغه مهال وچاودیده چې د لومړنۍ چاودنې زیانمن شویو خلکو سره مرسته کونکي یې په نښه کړل. دواړه چاودیدونکو توکو څلور ملکیان وژلي او اته نور یې ټپیان کړي.

”په افغانستان کې روانه شخړه چې د انسانانو د مړینې په بیه تمامیزی ویره وونکې ده. د ملکی خلکو د ساتنې لپاره باید له هیڅ کوښښ څخه ډه ډه و نه شئ.“

یان کوبیش ، د ملګرو ملتونو د سرمنشي ځانګړی استازی ، د ۲۰۱۴ کال جنوری

صلاحیت/واک

دغه کلنی راپور په افغانستان کې د ملګرو ملتونو د مرستندویه پلاوي (یوناما) د بشري حقونو د څانګې له خوا په وسله واله جګړه کې د ملکي وګړو د ساتنې په اړه چمتوشوې دي چې د ۲۰۱۳ کال د جنورۍ د لومړۍ ورځې څخه د جون تردیرشمې نیټې پورې موده رانغاړي. دا راپور د بشري حقونو د عالي کمشنرۍ د دفتر لخوا د تخنیکي مرستي او کتنې وروسته چمتو شوی دی.

دغه راپور د یوناما د هغه صلاحیت له مخې چمتو شوی دی چې د ملګرو ملتونو د امنیت د شورا له خوا د ۲۰۹۶ /(۲۰۱۳) پریکړه لیک په اساس ورته ورکړې شوې څو د ملکي وګړو وضعیت وڅاري ، د دوي د ساتنې په موخه هڅې همغږې کړي ، حساب ورکوونه تقویه کړي او د اساسي ازادیو او بشري حقونو ، چې د افغانستان اساسي قانون او د نړیوالو تړونونو ، چې افغانستان یې غړیتوب لري ،برخه ده ، په بشپړ ډول پلي کیدو کې مرسته وکړي ، په ځانګړي ډول د ښځو د ټولو بشري حقونو څخه د برخمن کیدلو په اړه هڅې وکړي.

د امنیت د شورا ۲۰۹۶/(۲۰۱۳) پریکړه لیک ،په افغانستان کې د وسله والو شخړو په ترڅ کې د ملکي وګړو د وضعت او په ځانګړې توګه د ملکي وګړو د مرګ ژوبلې په اړوند رواني څارنې او راپوروركونې ته اهمیت ورکوي .

یوناما یو لړ فعالیتونه تر سره کوي چې هدف یې په ملکي وګړو د جګړې د اغیزو راکمول دي لکه: په خپلواکه او بې پلوه ډول د داسې پېښو څارنه چې د ملکي خلکو د مرګ ژوبلې لامل ګرځي ، د وسله والو نښتو څخه د اغیزمن شویو ملکي وګړو د ساتنې په اړه ، د ملاترکونکو فعالیتونو او نورو نوښتونو ترسره کول چې په نښتو کې ښکېلي خواوې د بشرپالنې او بشري حقونو د نړیوالو قوانینو او د افغانستان د اساسي قانون د احکامو رعایت کولو ته رابولي.

دا راپور د ملګرو ملتونو د عالي کمشنرۍ (او سی ایچ ار) د بیا کتنې او تخنیکي مرستي په مټ چمتو شوی.

اصطلاح ګانې

هوايي برید: له الوتکې څخه ويشتونکي مهمات چې په هغو کې نږدې هوايي ملاتړ (د الوتکې لخوا برید) او نږدې جنګي برید چې د چورلکې په مرسته ترسره کیږي ، راځي. همدارنګه په هوايي بریدونو کې هغه هوايې بریدونه هم شامل دي چې بې پیلوټه جنګي الوتکې یا ډرون یې تر سره کوي.

ABP: افغان سرحدي پولیس

ALP: افغان سیمه ایز پولیس

ANA: افغان ملي اردو

ANP: افغان ملي پولیس

ANSF: افغان ملي امنیتي ځواکونه ، یوه ټولیزه اصطلاح ده ، چې افغان سرحدي پولیس ، ملي اردو ، ملي پولیس او د ملي امنیت اداره په کې شاملیږي.

دولت ضد عناصر : په دې ډله کې ټول هغه اشخاص او ډلې راځي چې اوس مهال د افغانستان د دولت او نړیوالو نظامي ځواکونو پر ضد په وسله واله جګړه کې ښکیل دي. هغه وګړي چې د طالبانو په نامه پیژندل شوي او هغه اشخاص او ډلې چې بیلا بیل هدفونه لري او تر مختلفو نومونو لاندې لکه د حقاني شبکه ، حزب اسلامي او د القاعده متحدین لکه د ازبکستان اسلامي حرکت ، د اسلامي جهاد اتحاد ، لشکر طیبه او جیش محمد او نورې ملیشې او وسله والې ډلې چې سیاسي ، ایدولوژیکي او اقتصادي اهداف تعقیبوي یا نوري جرایم پیشه ډلې چې په جګړه کې د یوې ښکیلې خوا په استازیوب ګډون کوي ، په دغوعناصرو کې راځي.

وسلوالې ډلې : نا دولتي وسلوالې ډلې چې شخړو کې ښکیلې وي او په څرګند ډول د دو لت څخه بېلې وي چې د جوړښت پر اساس د ملیشو څخه واخله تر یاغي جنايي مجرمو ډلو پورې رسیږي. نادولتي وسلوالې ډلې دا وړتیا لري چې د وسلې او ځواک په کارولو سره سیاسي ، ایدیالوژیکي یا اقتصادي اهداف تر لاسه کړي ؛ خو د دولت د رسمي نظامي چوکاټ ، دولتي ایتلاف یا د دولت د خپلمنځیو ارګانونو برخه نه وي او د فعالیت سیمه یې د دولت د ولکې د باندې وي. وسلواله ډلې کیداي شي د دولت د رسمي ولکې او کنترول د سیمې نه د باندې وي خو کیداي شي چې د کوربه یا نورو هیوادونو مستقیم یا غیر مستقیم ملاتړ ولري. .دغه تعریف عبارت له لاندې ډلو څخه دي خو یوازې تر دوي محدودې نه د ی :یاغي ډلې ، سیمه یزې ملېشې (توکمیز ، قبیلې یا په بل اساس) یاغیان ، ترهګر ، ګوریلا او نور مدني دفاعي ځواکونه او نیمه نظامي ډلې (چې په څرګند ډول د دولت په ولکه کې نه وي).[1] دغه وسلوالې ډلې د افغانستان د قانون له مخې کوم قانوني بنسټ نه لري.

د یوناما په دی راپور کې بیان شوي دولت ضد وسلوال عناصر' غیر قانوني وسلوالې ډلې بولي لیکن د دولت سره د مخالفت په اساس یې توپیر کاندي.

AXO: پریښودل شوي چاودیدونکي توکي

ملکي تلفات:وژل شوي او ژوبل شوي ملکي وګړي

ملکي تلفات په دوه ډوله ډله بندي شوي دي:

- **مستقیم:** دا هغه تلفات دي چې په مستقیم ډول د وسله والې جګړې له امله راپیدا کیږي. د هغه تلفاتو په شمول چې د افغان او نړیواله پوځی ځواکونو د نظامي عملیاتو لکه هوايي بریدونه ، د افغان او نړیوال ځواکونو د ځان ژغورنې په موخه ، د نیولو او تلاشۍ ، د یاغیانو یا ترهګرۍ پر ضد عملیاتو تر سره کیدو په ترځ کې رامنځ ته کیږي. همدارنګه په

[1] د ملګرو ملتونو د وسله والو ډلو سره د بشري مرستو اړوند خبرې اترې . د ګیرارد مک او مینویل بیسلر د فعالینو لپاره لارښود ، د ملګرو ملتونو لپاره د بشري چارو د همغږۍ دفتر ،نیویارک ، جنوي ۲۰۰۶. د وسله والو ډلو اوصاف ۲,۳ برخه وګورئ.

دې کې هغه تلفات هم شامليږي چې د نا دولتي وسلوالو ډلو دفعاليتونو له امله لکه په هدفي وژنې ، تعبيه شوي چاودېدونکي توکي او يا له حکومت پلوه ځواکونو سره د مستقيمې ښکلتيا په پايله کې رامنځته کيږي.

- **غيرمستقيم / نور تلفات:** هغه تلفات چې په غير مستقيم ډول له وسله والې جګړې څخه راپيدا کيږي لکه د جنګې پاتې شويو چاوديدونکي توکو ، په محبسونو کې مړينه ، د کافي طبي شرايطو د نشتوالي له امله مړينې چې د نظامي عملياتو په ترڅ کې پيښيږي او په داسې ځايونو کې چې طبي پاملرنې ته د لاس رسي مخنيوي شوي وي او يا موجود نه وي. په دې تلفاتو کې هغه مړينه هم شامل ده چې د مرګانيو پيښنو مسؤل لورې پکې په پوره اطمينان سره نه شي په ګوته کيداي لکه هغه مرګ ژوبله چې د ډزو د تبادلې په پايله کې رامنځ ته کيږي.

ماشومان: د ماشوم د حقونو د کنوانسيون له مخې ماشوم داسې يوه شخص په حيث تعريف شوی چې عمر يې له ۱۸ کلونو څخه کم وي (۱۷ کلن ماشوم دی). د دې تر څنګ د روم د نړيوالې جزايي محکمې اساسنامې له مخې چې د افغانستان دولت هم په ۲۰۰۳ کې تصويب کړي ، د ۱۵ کلونو څخه کم عمر ماشومان په دولتي عسکري ليکو کې او يا غير دولتي ډلو کې شاملول ا و ګمارل ، چې په فعال ډول په جنګ کې برخه واخلي جنګي جرم ګڼل کيږي د ۸ مادې (۲) (ب)(xxvi) او ۸ مادې (۲) (ت) (vii) وګورئ.

ملکي وګړي : د بشرپالنې د نړيوال قانون له مخې "ملکي وګړي " هغه افراد دي چې هغه د نظامي /نيمه نظامي ځواکونو غړي نه وي يا په جنګ کې د يوې خوا په منظمو وسله والو ډلو کې غړيتوب ونه لري . ملکي وګړي کيداي شي چې د بريدونو په وړاندې د خونديتوب تضمين له لاسه ورکړي که چېرې دوي په ښنتو کې کې ښغ په نيغه برخه واخلي. د ملکي وګړو په څېر د جګړې څخه لويدلی کس hors de combat (ژوبل شوي ، ناروغ ، د ويجاړې شوي کښتۍ عمله ، توقيف شوي يا اوهم تسليم شوي) يا هغه څوک چې د وسله والو ځواکونو په طبي يا مذهبي پرسونل پورې اړه ولري ، دوی هم دبريد څخه د خونديتوب حق لري.

COMISAF **کام ايساف:** افغانستان کې د نړيوال امنيتي مرستندويه ځواکونو قوماندان.

د EOF **پيښې:** د عکس العمل ښودلو پيښې ، چې د ځواک د ساتنې پيښې ورته هم وايي. په دې کې داسې حالات شامل دي چې کله ملکي وګړي نظامي قطارونو ته د نږدې کيدو يا له هغو څخه د مخکې کيدو په وخت کې د نظامي پرسونل اخطارونو ته پاملرنه و نه کړي او يا د تلاشۍ په پوستو کې لارښوونو ته توجه و نه کړي او تر بريد لاندې راشي.

ERW: له جګړې څخه چاوديدونکي پاتې شوني ، په دی مانا چې ناچاودي توکي ،او پرېښودل شوي چاودېدونکي توکي وي.

IDP: داخلي بې ځايه شوي وګړي

IED: ځای پر ځای شوي چاوديدونکي توکي: يو بم چې د دوديزې نظامي طريقې په خلاف په نورو طريقو جوړيږي او کارول کيږي. نوموړې چاودېدونکي توکي کيداي شي د ځانمرګي بم په شکل استعمال شي لکه په ځان پورې تړلي ځاي پر ځاي شوي چاويدونکي توکي (BBIEDs)، دغه راز له لېرې څخه کنترول شوي ځاي پرځاي شوي چاودېدونکي توکي (RCIEDs)، په موټر کې ځاي پر ځاي شوي او يا تعبيه شوي چاوديدونکي توکي (VBIEDs) ، دقرباني د تماس سره فعاليدونکی چاوديدونکي توکي (VOIEDs) او د فشار په ذريعه چاودېدونکي وسيلې (PPIEDs) هم په دې ډله کې راځي.

د ځاي پر ځاي شويو چاوديدنکو توکو استثمار: د ځاي پر ځاي شويو چاودېدونکو توکو استثمار د هغو مالوماتو او موادو د تشخيص ،راټولولو ، پروسس او مالوماتو خپرولو پروسه ده چې د ځاي پر ځاي شويو چاوېدنکو توکو د پيښې له ځاي څخه راټول شوي دي تر څو د عمل وړ استخباراتي معلومات تر لاسه شي ، د ځاي پرځاي شويو چاودېدونکو توکو ضد پروسيجرونه او ميتودونه غښتلي او د اورپکو منابع کمزوري او د دوي د عدلي تعقيب ملاتړ وشي. په دې کې د ځاي پر ځاي شويو چاودېدونکو توکو ساتنه ، د مختلفو برخو تشخيصونه د تخنيکي ، عدلي طب او بايومتريک ازمويني او تحليل راځي چې د واک لرونکي کارپوهانو له لوري تر سره کيږي. د چاوديدونکو توکو استثمار د اغيزمن او دوامداره چاوديدونکو پر ضد د اقداماتو يوه اساسي برخه ده .

پېښې: هغه پېښې دي چې په وسله والو جګړو کې ملکي وګړو ته تلفات اړوي. د یوناما په راپورونو کې هغه تلفات نه دي شامل چې د جنايي پېښو په پایله کې پېښېږي.

IHL: د بشر پالنې نړیوال قانون

نړیوال نظامي ځواکونه: په دې ځواکونو کې ټول بهرني عسکر شاملېږي چې د ایساف او په افغانستان کې د امریکا د ځواکونو (د ازادۍ د پایښت د عملیاتو په شمول) یوه برخه وي او د ایساف د قوماندان COMISAF تر امر لاندې کار کوي. دغه اصطلاح همدا راز په هغو ځواکونو باندې هم د تطبیق وړ ده چې د ایساف د قوماندان تر امر لاندې نه دي ، لکه ځینې ځانګړې ځواکونه او د خاصو عملیاتو ځواکونه.

ټپونه: د جسماني سختو ژوبلو یا ټپي کېدنو مختلف ډولونه په کې شاملېږي. د یوناما په ډیټابیس کې د جسماني ژوبلې درجه نه ده شامله. اروایي یا روحي صدمه یا دماغي جړک پېښې په ژوبلو کې شاملې نه دي.

ایساف: په افغانستان کې مرستندویه امنیتي سوله ساتي ځواکونه : ایساف د ملګرو ملتونو د منشور د VII فصل له مخې د سولې د پلي کولو ماموریت یا دنده لري. ایساف د ملګرو ملتونو د امنیت د شورا په امر او صلاحیت ځای په ځای کېږي. د ۲۰۰۳ کال په اګست کې د افغانستان د حکومت او ملګرو ملتونو په غوښتنه د ناټو سازمان د ایساف مشرتابه په غاړه واخیست. د ایساف قواوې اوس مهال د ۱۵ جنورۍ ۲۰۱۴ پورې ۵۷،۰۰۴ تنه سرتیري لري ، چې له ۴۹ هیوادونو څخه راغلي او د مرکزي دفتر کابل سربېره په شپږو سیمه ییزو برخو کې تنظیم شوي دي . د ۲۰۰۸ د نوومبر څخه د ایساف قوماندان په افغانستان کې د امریکایي ځواکونو قوماندان هم دي ، که څه هم د مراتبو سلسله بېله پاتې شوې. د امنیت د شورا ۲۱۲۰ (۲۰۱۳) شمیره پریکړه لیک د ایساف په اړه مخکیني پریکړه لیکونه تایدوي او د ۲۰۱۴ د دسمبر تر ۳۱ نېټې پورې د نورو ۱۴ میاشتو لپاره د ایساف ماموریت غزوي.

MOI: د کورنیو چارو وزارت

NATO ناټو: د شمالي اتلانتیک د تړون سازمان. د ناټو د سازمان غړي هیوادونه د ایساف اساسي مرستندویه هیوادونه دي. ایساف وګورئ.

NDS: د ملي امنیت ریاست. د افغانستان د دولتي استخباراتو اداره

NGO: نادولتي سازمان/اداره.

دولت پلوه ځواکونه

افغان دولتي ځواکونه: ټول هغه ځواکونه او ډلې دي چې په نظامي او نیمه نظامي عملیاتو یا د بغاوت ضد عملیاتو کې برخه اخلي او په مستقیمه یا غیر مستقیمه توګه د افغانستان د دولت د قوماندې او ادارې لاندې دي. په دې ځواکونو کې افغان ملي اردو ، افغان ملي پولیس ، افغان سرحدي پولیس ، د ملي امنیت په شمول نور سیمه ییز امنیتي ځواکونه هم شامل دي. دغه اصطلاح نړیوال نظامي ځواکونه او نور خارجي استخبارات او امنیتي ځواکونه هم رانغاړي.

افغان ملي امنیتي ځواکونه عبارت دی له : ملي اردو ، چې د دفاع وزارت ته راپور ورکوي اوپه رسمي ډول د افغانستان په وسلواله ځواکونو شامل شوي دي ؛ سیمه ییز پولیس د فعالیت له مخې په ریښتینې بڼه د وسلواله ځواکونو برخه تشکیلوي او په قانوني ډول د ملکي خلکو په څیر خوندیتوب نه لري ؛ او افغان ملي پولیس ، افغان یونیفارم لرونکی پولیس او افغان سرحدی پولیس د قانون پلي کونکي اداري دي چې په رسمي ډول د وسلواله ځواکونه برخه نه ده او کورنیو چارو وزارت ته مسؤل دي. د قانون پلي کونکي ادارو غړی هغه مهال خوندیتوب د لاسه ورکوي چې د وسلواله ځواکونو دنده اجرا کړي او په جګړه کې نیغ په نیغه برخه واخلي. دوي د خپل ځان د فاع پر وخت د ځواک کارولو له امله د ملکي په څیر خوندیتوب له لاسه نه ورکوي.

SOP: معیاري عملیاتي کړنلاره

په نښه شوي وژني : هغه وژني دي چې په ارادي ، د مخه سنجول شوي او قصدي ډول د دولت او یا د دولت کارکونکو چې د قانون په چوکاټ کې دنده لري ، او یا په وسلواله شخړه کې د منظمو وسلوالو ډلو لخوا د یو په نښه شوي شخص پر ضد وژونکي ځواک وکاروي ، او هغه شخص د مرتکبینو د فزیکي ساتني او نظارت لاندي نه وي. سربیره پردي چې په ډیرو وختونو کې په نښه شوي وژنه د ژوند د حق څخه سرغړونه ده خو په استثنایي ډول په وسلواله شخړه کي ځیني وخت کیداي شي مشروعیت ولري.[2]

UNDSS: د ملګرو ملیتونو د مصؤنیت او امنیت څانګه

UNAMA: په افغانستان کې د ملګرو ملتونو مرستندویه پلاوی

UNHCR: د کډوالو لپاره د ملګرو ملتونو عالي کمشنرۍ

USSOF: د متحده ایالاتو د ځانګړو عملیاتو ځواکونه

UXO: نا چاودي توکي

جنګي جرائم: د جرمونو د نړیوالې محکمې منشور جنګي جرایم داسی تعریفوي ، د نورو تر څنګه ، په نړیواله شخړه کې د تطبق او پلی کیدونکو قوانینو او دودونو څخه جدي سرغړونه " او " د هغه قوانینو او دودونو جدي سر غړونه چې د غیر نړیوالې وسلوالې شخړی پر مهال د پلی کیدو وړوی".[3] جنګي جرمونه عبارت دی د جنیوا کنوینسسون ددریم مشترک بند څخه جدي سرغړونه ، د شخص او د هغه د ژوند حق څخه سرغړونه ،او په ځانګړی ډول د وژلو ټول ډولونه ، د معیوبولو ، بی رحمانه سلوک او شکنجه ، د شخص په وقار حرمت تجاوز ،په ځانګړی ډول تحقیر او ټیټ ګڼلو سلوک ، یرغمل کول او د قانوني محکمی پرته چې ټول عدلي تضمینونه له ځان سره ولری او په عمومي ډول هغه تضمین چې جزلاینفک او منل شوي وي د داسی محکمې د مخکینۍ پریکړې پرته د سزاګانو صدور او یا د اعدامونو سزاګانو پلی کول د دی جرمونو زمره کې راځي .

[2] د ملګرو ملتونو عمومي اسامبلي ، د بشري حقونو شورا څوارلسمي ناستې د آجنډا دریم ټکي ، او د محکمي څخه بهر په خپل سر اعدامونو لپاره د ځانګړي راپورټر رپورټ ، او د فلیپ آلسټون مکمل رپورټ د "د هدفي وژنو څیړنه" تر عنوان لاندي وګورئ. A/HRC/14/24/Add.6 د ۲۰۱۰ کال د مۍ میاشت وګورئ.

[3] د جرمونو د نړیوالې محکمې منشور ، ۸ بند(حواله په دوېم جلد.II فصل. ۴۴ ، #۳) نړیوال عرفي قانون چې په نړیواله او غىر نړیواله وسلواله شخړه کې د پلی کدو وړ دی د هغی له مخي د نړیوال بشر دوستانه قانون څخه جدي سرغړونو جنګي جرائم بلل کېږي. د هوادونو اجراات د نړیوال عرفی قانون نورمونه تشکلوي.قاعده ۱۵۶ د جنګي جرائمو تعریف. ای سی ار سی ، نړیوال عرفی بشردوستانه قانون ، ۱جلد ، قاعده ،اډ جىن ماری هنکرتز او لوىز ډوزوالډ- بک CU P/ICRC, Cambridge) 2005) {ICRC Study}. او .(See Additional Protocol II, article 13(2 د نړیوال جرمونو محکمې د روم منشور.جنګي جرمونه عبارت دی د غىر نړیواله وسلواله شخړی کې پلی کدونکو د جنګي قواننو او عرفونو سرغړونې ته وىل کىږي چې لومړی مبنی يې د جنىوا د ۱۹۴۹ څلور کنوانسونونو دربم عمومي بند ،او ورسره د ۱۹۷۷ ضم دوىم پروتوکول ، د ۱۹۹۹ الحاقي پروتوکول د ۱۹۵۴ هاګ کنوانسون چې په وسلواله جګړه کې د کلتوري مىراث خوندی ساتنی په اړه دی ، د ۱۹۸۹ اطفالو د حقونوکنوانسون ، د ۱۹۹۴ د ملګرو ملتونو او نىبلول شوی پرسونل دمصؤنىت کنوانسون ، د نړیواله محکمې د رواندا او پخواني ىوګوسلاوىا لپاره منشور ، او د سرىلىون لپاره د ځانګړې محکمې منشور). د جرمونو د نړیوالې محکمې د روم منشور لاندی جنګي جرائم وګورئ او دهغی منابع د نړیواله بشردوستانه قانون موازنه ، ای سی ار سی د نړیوال بشر دوستانه قانون لپاره مشاورتی خدمتونه.

میتودولوژي

یوناما د ملکي خلکو د مرګ ژوبلې راپورونه تر هغه ځایه چې ممکن وي د مرګ ژوبلي په سیمه کې څیړي ؛له مختلفوسرچینو سره سلا مشوره کوي او د معلوماتو بیلا بیل ډولونه راغونډوي چې د اعتبار او ربښتینتوب له مخې ارزول شوي وي. یوناما د هرې پیښې په څیړنه او تحلیل کې زیاته هڅه کوي چې د امکان تر حده پورې له مختلفو منابعو څخه راټول شوي معلومات او نظریات کره او کنټرول کړي. په دې لړ کې د عیني شاهدانو او په مستقیم ډول د زیانمنو شویو وګړو بیانونه ،نظامي برخه والو (د افغانستان د حکومت او نړیوال نظامي ځواکونو په ګډون) ځایي کلي/د ولسوالۍ او ولایت چارواکو ، مذهبي او د ټولنې د مشرانو او هغه معلومات شامل دي چې په مستقیم ډول د ساحې له کتنې څخه او د پیښې له ځای څخه لاس ته راغلي اجناس/مدارک او شواهد او د هغوی فزیکي ازمایښت ، له روغتونونو او روغتیایي اسانتیاوو څخه کتنه ، ویډیوګانې او تصویرونه ، د ملګرو ملتونو د امنیت او مصوونیت د څانګې او د دې سازمان د نورو ادارو راپورونه ، د دویم لاس سرچینو بیانونه ، د خبري رسنیو راپورونه او له نا دولتي موسسو او دریم ګړي له خوا راټول شوي معلومات په کې شاملیږي.

ترهغه ځایه چې ممکن وي ، تحقیقات د قربانیانو یا د حادثې د عیني شاهدانو په مستقیم شهادت او د پیښې د ځاي په پلټنو ولاړ وي. په ځینو وختونو کې ، د پیښې ځای ته د امنیتي ستونزو له امله لاس رسي محدود وي ، او دغه ډول تحقیقات ممکن نه وي ، په داسې وختونو کې یوناما یو لړ تخنیکونه کاروي چې دامکان تر بریده د پراخه معتبرو شبکو څخه معلومات تر لاسه کړي اوداعتبار اوباور له مخې یې کره کړي.

کله چې یوناما د یوې پیښې په اړه د معلوماتو د کره والي څخه ډاډمنه نه وي د هغې پیښې په اړه راپور نه ورکوي. په ځینو قضیو کې تحقیقات ښایي مخکې له هغه چې نتیجې ته ورسیږي څواونۍ وخت ونیسي. دا پدې معنی ده چې د ملکي تلفاتو په اړه نتیجې ښایي چې بیا نوې شي ځکه چې نوي معلومات را رسیږي او په تحلیل کې ورڅخه کار اخستل کیږي . په کوم ځاي کې چې معلومات ښه څرګند نه وی تر څو چې معتبراو قناعت بخښونکي شواهد لاس ته نه وي راغلي نو نتیجه ګیري نه کیږي او له دې څخه پرته قضیه تړل کیږي او احصایوي راپور کې د هغې خبر نه شامیلیږي.

د ځینو پیښو په راپور کې د قربانیانو ملکي هویت (موقف) په بشپړ ډول نه شي ثابتیدلای او یا لانجه من ټکي وي ، په داسې قضیو کې یوناما د بشرپالنې د نړیوال قانون معیارونه په پام کې نیسي او داسې نه ګني چې د جنګ لپاره د عمر په لحاظ برابر نارینه جنګي یا ملکي کس دي. بلکه دا ډول ادعاګانې په پیښې پورې د اړوندو حقایقو پر بنیاد ارزول کیږي. که چېرې د یوه یا څو قربانیانو هویت څرګند نه وي ، د وژنې دغه ډول پیښې د ملکي وګړو د مرګ ژوبلي په عمومي شمیر کې نه شاملیږي.

په وسله والو شخړوکې د ملکي وګړو د ساتنې په اړه د راپور ورکولو او تحلیل لپاره یوناما په ۲۰۰۹ کال کې یو بریښنایي ډیټابیس پرانیست. ډیټابیس داسې طرح شوي دي چې د معلوماتو سیستماتیکه ، یوشان او اغیزمنه ټولونه او تحلیل اسانه کوي ؛ چې د جنس ، عمر ، مرتکب ، تاکتیک ، او نورو اړخونو په لحاظ د معلوماتو ویشل او تحلیل هم په کې شامل دي.

یوناما تر ممکنه بریده هڅه کوي چې د ملکي مرګ ژوبلي پیښې کره او مسؤل لوري په مشخصه توګه په ګوته کړي. د عملیاتو په ډګر کې د ستونزو له امله لکه د ځینو نظامي عملیاتو ګډ ماهیت ، او د لومړنیو سرچینو ناتوانی چې په ډیرو قضیو کې نه شي کولای د بیلا بیلو نظامي برخه والو/ دولت ضد وسلوالو په منځ کې توپیر وکړي ، او کله چې هیڅ یوه خوا د یوې پیښې مسوولیت نه وي منلي ، یوناما د یوې خاصې پیښې مسوولیت یا خو دولت پلوه او یا دولت ضد عناصرو ته منسوبوي. یوناما ادعا نکوي چې په دغه راپور کې شمیرې بشپړې دي ؛ د کار په چاپیریال کې د محدویت په نظر کې نیولو سره کیداي شي یوناما د ملکي خلکو د مرګ ژوبلي پوره راپور نه وي ورکړې.

حقوقي چوکاټ

د دې راپور لپاره حقوقي چوکاټ کې نړیوال جزایي قانون ، د بشری حقونو نړیوال قانون ، نړیوال بشردوستانه قانون ، ملي قانون او د افغانستان لپاره د ملګرو ملتونو د امنیت شورا پریکړه لیکونه د منابع په ډول کارول شوي .[4] په دی ټولو منابعو

[4] د ملګرو ملتونو د امنیت شورا ۲۰۹۶ (۲۰۱۳) پریکړه لیک د ټولو ښکیلو لورو مسؤلیتونه او مکلیفیتونه په ګوته کوي چې د نړیوال قانون " په شمول د نړیوال بشردوستانه قانون ، د بشری حقونو قانون سره په تطابق کې وی او ټول هغه مناسب اقدامات دی تر سره شي چې د ملکي خلکو خوندی ساتنه ډاډمنه کړای شي ."

کې د افغانستان په وسلواله جګړه کې د ملکي خلکو د خوندي ساتنې اړوند ټول مکلفیتونه شامل دی. دغه مکلفتیونه په دې راتلونکې برخه کې په وضاحت سره بیان شوي.

په نښته کې د ښکېلو خواوو قانوني مسؤلیتونه

یوناما په دې باور ده چې په افغانستان کې وسله واله جګړه یوه غیرې نړیواله وسله واله جګړه ده چې د افغانستان د دولت، او د هغه د وسله وال فوځ چې د نړیوالو نظامي ځواکونو ملاتړ ورسره دي (په دې راپور کې او په افغانستان کې "دولت پلوه" ځواکونه بلل شوي دي) او د غیر دولتي وسله والو ډلو (په دې راپور او په افغانستان کې "د دولت ضد عناصر بلل شوي " ترمنځ روانه ده.

دولت پلوه ځواکونه

د افغان ملی امنیتی ځواکونه او هغه نور ځواکونه او ډلی چې د یاغیانو په وړاندی په پوځی یا شبه پوځی عملیاتو کی برخه اخلی چې په مستقیم یا غیر مستقیم ډول د افغانستان دولت تر کنترول لاندی کار کوی. په دغه ځواکونو کی افغان ملی اردو، افغان ملی پولیس، افغان سرحدی پولیس، د ملی امنیت ریاست، افغان محلی پولیس، او نور دولت پلوه دفاعی ځواکونه شامل دی مګر په دوی محدود نه دی.

د افغانستان د ملی امنیتی په ځواکونو کې دغه ځواکونه شامل دی: افغان ملی اردو، چې د ملی دفاع وزارت په چوکاټ کې کار کوی او په رسمی ډول د افغانستان وسله وال پوځ تشکیلوی. افغان محلی پولیس چې د دندی په پام کی نیولو سره او دا چې د ملکی خلکو په شان له قانونی محافظت څخه برخورداره نه دی، د وسله وال پوځ یوه برخه جوړوی. افغان ملی پولیس، افغان یونیفورم لرونکی پولیس او افغان ملی سرحدی پولیس، چې د قانون پلی کوونکی اداری دی په رسمی ډول د افغانستان په وسله وال پوځ کی شامل نه دی او داخلی وزارت په چوکاټ کی کار کوی.

د قانون پلی کوونکی ادارو غړی په هغه وخت کی خپل ملکی توب له لاسه ورکوی چې د وسله وال پوځ په څنګ کی کار وکړی او یا په مستقیم ډول په جګړو کی برخه واخلی. که چیری د پولیسو هغه غړی چې جنګی ونده نه لری د خپل ځان د دفاع په خاطر له زور څخه کار واخلی په دغه صورت کی د خپل ملکی توب حیثیت او محافظت له لاسه نه ورکوی او.

د دولت پلوه ځواکونو په ډله کې کیداې شي هغه وسله والې ډلې هم شاملې شي چې په وسلواله شخړه کې ښکیلې وي او په شخړه کې د ښکیلو خواو مهمه برخه تشکیل کړي او د جګړي د یو لوري د وسلوال ځواک یوه برخه وګرځي، د بیلګې په څیر که د یو دولتي مسؤول شخص د غیر رسمي قوماندې لاندې د امنیت او یا یاغیتوب پر ضد عملیات تر سره کوي، لکه د امنیی قوماندان، د ملي امنیت چارواکی، او یا ولسوال.

نړیوال پوځی ځواکونه او نور بهرنی استخباراتی او امنیتی ځواکونه هم په دغه اصطلاح کی شاملیږی.

د دولت ضد عناصر

د دولت ضد عناصر ټول هغه افراد او وسلوالې ډلې له ځان سره رانغاړي چې اوس مهال په وسلواله جګړه یا وسلوال مخالفت کې د افغانستان د دولت یا نړیوالو ځواکونو سره ښکیل دي، او هغه څوک هم په دي کتار کې شمیرل کیږي لکه طالبان او نور هغه افراد اونادولتي منظمې وسلوالې ډلې چې په جګړه کې فعاله ونډه اخلي او د مختلفو نومونو لاندې چې عبارت دي له ؛ حقاني شبکه، حزب اسلامي، د ازبکستان اسلامي تحریک ، اتحاد جهاد اسلامي، لشکر طیبه او جیش محمد شامل دي.

د دولت ضد وسلوالو ډله بندي په وسلوالو جنایي ډلو د تطبیق وړ نه ده لیکن که دغه ډله په شخړه کې د ښکېل لوري د یوې مخالفې ډلي په استازیتوب جګړېزو فعالتیونوکې ښکیلې وي.[5]

[5] د تعریفونو په اړه دغه برخه هغه حقوقي چوکاټ تعقیبوي کوم چي په لاندي منابعو کي راغلي دي: د جنګیالي تعریف، ۴-۲ او ۴-۳ فصلونه، د انګلستان د دفاع وزارت له خوا ترتیب شوي، د وسله والو نښتو د حقوقو په اړه لارښود، د اکسفورد د پوهنتون نشر، اکسفورد ۲۰۰۴، او د سره صلیب نړیواله

په وسلواله شخړه کې ښکېلې خواوې ـ افغان امنيتي ځواکونه ، نړيوال پوځي ځواکونه او غير دولتي وسلوالې ډلې د نړيوال قانون په رڼا کې د ملکي خلکود خوندي ساتنې ښکاره مکلفيت لري.

الف) د بشرپالنې د نړيوال قانون له مخې مکلفيتونه

افغانستان د ژنيو د ۱۹۴۹ کال د څلورګونو تړونونو او د ۱۹۷۷[٦] کال د ژنيو د مل دويم پروتوکول غړی هيواد دی ، دغه تړونونه او دوهم پروتوکول په غير نړيواله جګړه کې د ملکي وګړو ساتنه کوي. دغه پروتوکول د ملکي وګړو په وړاندې او د هغو اجناسو په ضد بريدونه منع کوي چې د ملکي وګړو د بقاء لپاره ضروري ګڼل کيږي.

د ۱۹۴۹ کال د ژنيو د څلور ګونو تړونونو ګډه دريمه ماده حد اقل معيارونه ټاکي چې دولتي او غير دولتي وسله والې ډلې يې بايد په داخلي وسله واله نښته کې مراعات کړي. دريم عمومي بند د ملکي خلکو وژل[٧] ،تاوتريخوالي ، د محکمې پرته اعدام ، شکنجه ، معيوبول او د تاوتريخوالی داسی نورې کړنې صراحتا منع کړې دی.[٨] دغه کړنې هر وخت ، هر ځای هر څنګه چې وي منع دي.

د ۱۹۴۹ کال د ژنيو د څلورګونو تړونونو او د مل پروتوکولونو څو اصول د نړيوال دوديز قانون[٩] برخه ګرځيدلې ده او تر ټولو زيات اړونده اصول چې افغان نظامي ځواکونه ، نړيوال نظامي ځواکونه او غير دولتي وسله والې ډلې يې د داخلي وسله والې نښتې د ښکيلو خواوو په څير بايد مراعات کړي ، دا دي:

- تشخيص او تميز: ملکي وګړي په عمومي ډول او ملکي انفرادي اشخاص بايد تر بريد لاندې رانه شي. "[ښکيلې خواوې] بايد په هر وخت کې د ملکي خلکو او جنګياليو او د ملکي او نظامي هدفونو ترمنځ توپير وکړي."[١٠]
- تناسب: "هغه بريد منع دي چې کيدای شي په تصادفي ډول د ملکي وګړو د وژنې ، ژوبلې ، د دې دواړو سبب وګرځي او ښايي د هغو مشخصو او مستقيمو نظامي برياوو په پرتله ډيرې زياتې وي چې له بريد څخه يې تمه کيږي."[١١]
- په بريد کې احتياط: "ملکي وګړي بايد په عمومي ډول د نښتې له خطرونو څخه په امن کې وساتل شي."[١٢] په نظامي عملياتو کې په پرلپسې ډول بايد دې ته پاملرنه وشي چې ملکي خلک تلف نه شي او ملکي شيانوته زيان ونه رسيږي. او په پوره ډول ممکن احتياط وشي چې " د ملکي وګړو د تصادفي تلف کيدلو ، ملکي شيانو ته د زيان رسيدلو او د ملکي وګړو د ژوبل کيدلو څخه مخنيوي وشي."[١٣]

کميته (آي سي آر سي)، د نړيوالي بشرپالني تعاملی حقونه ، ۳ مه قاعده. د وسله والو نښتو ټول ښکيل غړي ، د طبي او مذهبي کارکوونکو څخه پرته ، جنګيالي ګڼل کيږي.

[٦] دويم الحاقي پروتوکول ۱۹۷۷ د افغانستان له خوا د ۲۰۰۹ کال د نومبر په ۱۰ تصويب شو ، دغه پروتوکول د ۲۰۰۹ کال د دسمبر په ۲۴ نافد شو.

[٧] د جنګی جرم وژلو په اړه چې د روم منشور کې د جرمونو نړيوالې محکمې تعريف کړی يوناما د ملکي خلکو د قصدی وژنې اصطلاح کاروی چې عبارت له هدفي وژنو ، چې هغه عمل بانوی چې جنګي جرم ګڼل کدای شي او دهغه وژنې د عمل څخه توپير وکړای شي چې د بو کس په لاس تر سره شی چې د وسلواله جګړی د قربني د باندي وي. ورته اصطلاح ګانې لکه هدفي وژنې ، د محکمې پرته وژنې ، اختطاف او وژنې ، قصدی وژنې ځينې وختونه کارول کيږي چې هغه په جنګ کې د ښکېلو خواو له لوری د ملکي خلکو هغه قصدی وژنې بيان کړي چې د افغانستان په داخلي وسلواله شخړي په قرننه کې راپېښيږی .

[٨] د ۱۹۴۹ د اګست ۱۲ د جنيوا کنوانسون دريم مشترک بند ، د داخلي وسلواله شخړی پرمهال د پلی کيدو وړ دی. هغه مهال چې شخړه نړيواله شخړی اوصاف ونه لري او د غړي هيواد په سمه کې رامنځ ته شي ، نود جګړی د ښکېلې خواو هر لورې دی کم تر کم لاندی مادو احترام باندی مکلف دی: (۱) هغه کس چې په جګړه کې فعاله برخه نه اخلي په شمول د هغه وسلواله ځواکونو چې خپله وسله کيږدي او يا نور د ناروغي ، ټپونو ، توقيف ، يا نورو لاملونو له کبله نه جنګيږي خو په ټولو حالاتو کې ورسره د تبعض پرته چې د نسل ، رنګ ، مذهب ، عقيدی ، جنس ، زيږيدنې او جايداد او يا بل کوم معيار وي انساني چلند کيږي. په دی اړه دلاندی کړنې هر وخت ، هر ځای هرنګ چې وی د پورتنې ذکر شوی وګړو پر ضد منع دی . (a) د شخص او د هغه د ژوند حق څخه سرغړونه او په ځانګړی ډول د وژلو ټول ډولونه ، د شلشوټ کولو ، بی رحمانه سلوک او شکنجه (b) د شخص په وقار حرمت تجاوزپه ځانګړی ډول تحقر او ټيټ ګڼلو سلوک (c) يرغمل کول (d) د سزاګانو صدور او يا د اعدامونو سزاګانو پلی کول د بو قانوني محکمی د مخکنۍ پريکړي پرته چې ټول عدلي تضمنونه له ځان سره ولری او په عمومي ډول هغه تضمن جزلانفک او منل شوي وي.

[٩] دغه مرجع ته مراجعه وکړئ: د سره صليب نړيواله کميټه (آي سي آر سي)، د نړيوالي بشرپالني عرفي حقونه ، ليکوال: جان ماري هينکارتز او لويس دوسوالد بک (CU P/ICRC, Cambridge 2005) د اي سي آر سي خيړني.

[١٠] دويم الحاقي پروتوکول. ۱۳(۲) ماده.

[١١] د سره صليب نړيواله کميټه (آي سي آر سي)، د نړيوالي بشرپالني عرفي حقونه ،لومړی توک ، جان ماري هينکارتز او لويس دوسوالد بک (CU P/ICRC, Cambridge 2005).

[١٢] دويم الحاقي پروتوکول. ۱۳ (۱) ماده.

[١٣] له ۱۵ څخه تر ۲۱ قاعدی ، د نړيوالي بشری حقونو د قانون په هکله د د سره صليب نړيوالی کميټی (آي سي آر سي) خيړنی.

- ټول هيوادونه چې اوس مهال په افغانستان کې له نړيوالو نظامي ځواکونو سره مرسته کوي ، لکه په افغانستان کې نړيوال سوله ساتي ځواکونه (ايساف) د امريکا ځانګړې قواوې ، د ازادۍ د پايښت د عملياتو غړي ځواکونه يا هغه ځانګړي ځواکونه چې د قوماندې د دغو جوړښتونو له حدودو څخه بهر فعاليت کوي د ژنيو د ۱۹۴۹ کال د څلورګونو تړونونو غړي هيوادونه دي. که څه هم ټول هغه هيوادونه چې افغانستان ته يې نظامي ځواکونه استولي دي د ۱۹۷۷ کال مل لومړي اودوهم پروتوکولونو غړي ندی ، خو د دې سره سره د هغو اصولو په مراعت کولو مکلف دي چې د نړيوال دوديزه قانون برخه ده.

ب) د بشري حقونو د نړيوال قانون له مخي مکلفيتونه

د بشري حقونو نړيوال قانون هم د وسله والې نښتې او هم د سولې په وخت کې د تطبيق وړ ګڼل کيږي. د بشري حقونو نړيوال قانون د بشر پالنې د نړيوال قانون سره متممي او يو د بل پياوړي کوونکي په توګه د تطبيق وړ دي.

افغانستان د بشري حقونو څو نړيوال تړونونه لاسليک کړي دي[١٤] چې په هغو کې د مدني او سياسي حقونو نړيوال تړون (آی سي سي پي آر) شامل دي او د افغانستان دولت په دې مکلف کوي چې په خپل قلمرو يا د دولت د حاکميت په سيمه کې د ټولو اوسيدونکو د بنسټيزو بشري حقونو ساتنه وکړي

سره له دي چې په افغانستان کې نا دولتي ډلې ، د وسله والو ډلو په ګډون ، نه شي کولای په رسمي ډول د بشري حقونو دنړيوالو تړونونو غړي شي ؛ خو کوم ځاي چې نادولتي ډلې ، لکه طالبان عملاً سيمه په ولکه کې لري ، نو طالبان په دي اړه ډير مکلف ګڼل کيږي ،چې د نړيوال بشري حقونو مکلفيتونه مراعات کړي.[١٥]

د بشری حقونو د نړيوال قانون له مخی چې د جګړی پر وخت د پلی کيدو وړ دي ، دولتونه دنده او مکلفيت لري چې د خپل ځواکونو لخوا[١٦] په ځانګړی ډول د هغه ځواکونو چې قانون پلي کونکي وي د وژونکې يا مهلکې قوې د کارولو په اړه پلټنه وکړي. دولت دغه مکليفيت د بالقوه مسؤليت يانې ځواب ويلو مسؤليت سره يو ځای چې په پلی کولو کې پاتې راغلي ، د ژو ند حق څخه سر چينه اخلي.[١٧] د حکومت لخوا پلټنه بايد سم لاسي ، هر اړخيزه ، بی پري او او خپلواکه وي چې د اغيزمن پلټلو[١٨] غوښتنو ته ځواب وويلی شي او په ازاد ډول عام خلک تنقيد وکړای شي .[١٩] حکومت مکلفيت لري چې د تطبيق وړ قوانينو په رڼا کې ټولې پېښی په شمول د هغه پېښو چې د وسلوالې جګړې له امله رامنځ ته شوې وي ، وڅيړي. دا شونې ده چې عسکر د جګړی پر وخت د قانون پلی کيدو فعاليتونه هم تر سره کړي.[٢٠]

---

١٤ افغانستان د بشري حقونو د بين المللي لاندنيو تړونونو او معاهدو يو غړي هيواد دي: د مدني او سياسي حقونو نړيوال تړون په ۲۴ اپريل ۱۹۸۳ ؛ د اقتصادي اجتماعي او کلتوري حقونو تړون ۲۴ اپريل ۱۹۸۳ ؛ د نژادي تبعيض د ټولو شکلونو د له منځه وړلو بين امللي تړون ، ۵ اګست ۱۹۸۳ ؛ د ښځو په وړاندې د تبعيض د ټولو شکلونو د له منځه وړلو تړون ، ۵ مارچ ۱۹۸۳ ؛ د شکنجې او نورو توهينوونکو او غير انساني جزا او چلند د منع کولو تړون ، ۲۶ جون ۱۹۸۷ ؛ د ماشوم د حقونو تړون ، ۲۷ اپريل ، ۱۹۹۴ ؛ او دماشومانو د حقونو ، دماشومانو د پلورلو ، د ماشومانو د فحاشۍ او د پورنوګرافۍ د منع د کنوانسيونو اختياري پروتوکول ، ۱۹ اکتوبر کال ۲۰۰۲ ؛ او په وسله واله جګړه کې د ماشوم ګډون په باب د تړون اختياري پروتوکول چې د ۲۰۰۳ کال د سپتمبر په ۲۴ تصويب شوي دي. منبع :

http://www.aihrc.org.af/English/Eng_pages/X_pages/conventions_af_z_party.html

١٥ د ملګرو ملتونو عمومي سر منشي ، په سريلانکا کې د حساب ورکونې په اړه د عمومي منشي د کارپوهانو د پلاوي راپور ۲۰۱۱ ، ۳۱ مارچ پاراګراف ۱۸۸. دغه راز وګورئ د ليبيا په عربي جمهوريت کې د بشرپالنې د بين المللي قانون د نقض په اړه د څيړنو د بين المللي کميسيون د تحقيقاتو راپور A/HRC/17/44 ۱ جون ۲۰۱۱.

١٦ د ملګرو ملتونو د لاندينی اصولو نهم ، لسم او اوه لسم شميری پاراګرافونو ته مراجعه وکړئ:

See Paragraphs 9, 10 and 17 of the *United Nations Principles on the Effective Prevention and Investigation of Extra-Legal, Arbitrary and Summary Executions*, adopted on 24 May 1989 by the Economic and Social Council Resolution 1989/65,

١٧ د ملګرو ملتونو د بشری حقونو د کميټی لاندينی عمومی توضيحاتو ته مراجعه کړئ:

UNHRC, General Comment No. 31 (2004), § 15; UNHRC, General Comment No. 6 (1982), § 4; ECtHR, *McCann case*, § 169;

١٨ لاندينی مرجع وګورئ:

IACiHR, *Abella (La Tablada) case*, § 412; ECtHR, *Özkan case*, § 184; ECtHR, *Orhan v. Turkey*, Application No. 25656/94, Judgment of 18 June 2002, § 335; ECtHR, *Isayeva et al. case*, § 210-11; ECtHR, *McCann case*.

١٩ لاندينی مرجع وګورئ:

ECtHR, Hugh Jordan v. the United Kingdom, Application No. 24746/94, Judgment of 4 May 2001, § 109; ECtHR, Özkan case, § 187; ECtHR, Isayeva et al. case § 213; ECtHR, Isayeva case, § 214.

٢٠ لاندينی مرجع وګورئ:

C. Droege, "Distinguishing Law Enforcement from Conduct of Hostilities" P57-63 Expert Meeting "Incapacitating Chemical Agents" Law Enforcement, Human Rights Law and Policy Perspectives Montreux, Switzerland 24 To 26 April

ج) د نړيوال جنايي قانون په وړاندې مکلفيتونه

افغانستان په ۲۰۰۳ کال کې د روم نړيوالې جنايي محکمې اساسنامه تصويب او له هغې سره يو ځاى شو. له دې امله افغانستان لومړني مسووليت لري چې د نړيوالو جرمونو په اړه تحقيق وکړي ؛ لکه جنګي جرمونه ، د بشريت ضد جرمونه او نسل وژنه ، او د خپلو محاکمو په صلاحيت کې هغه تر عدلي تعقيب لاندې ونيسي. که افغانستان ونشی کولاى او يا و نه غواړي چې دغه کار وکړي ، نړيواله جنايي محکمه کولاى شي په افغانستان کې خپل صلاحيتونه عملي کړي.

هغه دولتونه چې نظامي ځواکونه يې په افغانستان کې د نړيوالو نظامي ځواکونو په ليکه کې شامل دي او د افغانستان د شخړې يو لورى دى ، مسووليت لري چې هغه نړيوال جرمونه تحقيق او تعقيب کړي چې د دوي اتباع په افغانستان کې ددغو جرمونو په ارتکاب تورن وي.[21]

په ځانګړي توګه دولتونه مکلف دي چې د نړيوالې جنايي محکمې د اساسنامې ۸ (۲) (اي) (آی) مادې څخه سرغړونه تر عدلي تعقيب لاندې ونيسي. دغه ماده وايي "په قصدي ډول په عام ولس يا انفرادي اشخاصو باندې چې په مستقيم ډول په شخړو کې ښکيل نه وي مخامخ بريد کول" په داخلي وسله والو شخړو کې جنګي جرم ګڼل کيږي.

د امنيت شورا ۱۳۲۵ پريکړه ليک

څرنګه چې د ملګرو ملتونو د امنيت شورا په ۱۳۲۵ پريکړه ليک کې ويلي ،چې د ټولو هيوادونو لپاره خورا مهمه ده چې د ښځو او نجونو په اړه د نړيوال بشردوستانه او د بشر حقونو اړوند ټول نورمونه پلي کړي او د وسلواله شخړې په مهال د جنس په بنياد د تاو تريخوالي د مخنيوي په موخه د ښځو او نجونو د خوندي ساتنې لپاره ځانګړي اړين ګامونه واخلي.[22]

د) د ملي قوانينو په وړاندې مکلفيتونه

د دولت ضد عناصر د افغانستان د جنايي قوانينو له مخې د عدلي تعقيب وړ دي.د نړيوالو پوځي ځواکونو غړي د دوي د خپلو دولتونو د ملي قوانينو د نقض له امله پر حساب ورکولو مسؤول دي.

د ملکيانو تعريف /خوندي او جنګيالي

يوناما د ملکي وګړو لپاره يو تعريف کاروي او تطبيقوي چې د نړيوال قانون سره سمون خوري. په افغانستان کې د وسله والې شخړې نورې خواوې او فعالان د ملکي وګړو لپاره خپل خپل تعريفونه جوړوي چې په لاندې برخه کې به توضيح شي.[23]

يوناما د ملکي وګړو لپاره هغه تعريف کاروي چې د بشرپالنې د نړيوال قانون په معيارونو برابر دي. د بشرپالنې د نړيوال قانون له مخې "ملکي" هغه څوک دي چې د نظامي/ نيمه نظامي ځواکونو او يا هم د منظمو وسله والو ډلو غړي نه وي چې په شخړه کې د يو لوري برخه وي . يو ملکي وګړى هغه وخت او دهغې مودې په ترڅ کې خپل موقف له لاسه ورکوي چې په وسلواله شخړه کې په مستقيم ډول برخه واخلي.

د بشرپالنې نړيوال قانون په شخړه کې له ښکيلو خواوو څخه غوښتنه کوي چې د نظامي عملياتو په ترڅ کې تل د ملکي وګړو او جګړه مارو ترمنځ توپير وکړي. هغه وګړي چې په شخړه کې برخه نه اخلي يا له دې وروسته په شخره کې برخه نه اخلي خوندي دي او بايد بريد ور باندې ونشی. نظامي يا نيمه نظامي غړي هغه وخت د ملکي وګړو حيثيت لري کله چې (ژوبل

2012 Available at http://www.icrc.org/eng/assets/files/publications/icrc-002-4121.pdf; Nils Melzer, "Conceptual Distinction and Overlaps between Law Enforcement and the Conduct of Hostilities," in *The Handbook of the International Law of Military Operations* (Oxford: Oxford University Press, 2010), pp. 43-44.Nils Milzer, *Human Rights Implications Of The Usage Of Drones And Unmanned Robots In Warfare*, Directorate-General For External Policies Of The Union, Policy Department (2013) Available at http://www.europarl.europa.eu/delegations/en/studiesdownload.html?languageDocument=EN&file=92953

[21] پرته له دې نظر نيولو کې چې دولتونه د نړيوالي جنايې محکمې غړي دي او که ندي ، دوي بيا هم مکلفيت لري چې د بشري حقونو او دبشر پالنې نړيوال قانون څخه د سختو سرغړونو تحقيق وکړي هغه مهال چې د افغانستان په سمه کې عملات تر سره کوي چې د ای سي سي غړی دی او دا رنګه د نړيوال جنابی قانون لاندی مکلفت لري .

[22] دغه مراجعو ته مراجعه وکړئ:

S/RES/1325 (2000) او همدارنګه S/RES/1820. (2008), S/RES/1888 (2009), S/RES/1889 (2009), and S/RES/1960 (2010)

[23] د طالبانو له خوا د "ملکيانو" تعريف ته چی وروسته په دغه راپور کی راځی ، ځير شئ.

شوي ، ناروغه ، ویجاړه شوي کښتئ عمله ، توقیف شوي یا تسلیم شوي وي) یا هغه وګړي چې د وسله والو ځواکونو د روغتیایي یا مذهبي پرسونل برخه وي ، د بشرپالنې د نړیوال قانون لاندې له بریدونو څخه خوندي دي.

د افغانستان په وسلواله شخړه کې دغه راپور د خلکو د بیلا بیلو کټګوریو په وړاندې بریدونه مستندوي چې په جګړو کې په مستقیم ډول برخه نه اخلي لکه د عامه خدمتونو کارکونکي ، ښوونکي ، د روغتیایي کلنیکونو کارکونکي او په عامه خدمتونو کې شامل وګړي ، سیاسي مشران او دفتری کارکوونکي ، د نا دولتي موسسو کارمندان او د ملکي پولیسو پرسونل چې د جنګیالو په څیر وظیفي نه تر سره کوي او د دولت ضد عناصرو پر خلاف عملیاتو کې برخه نه اخلي.

د راپور لنډیز

سهار مهال نږدې لس بجې وې چې زه په کور کې وم. ناڅاپي د ټوپک ډزې شوې او بیا لویه چاودنه وشوه. زموږ ټول کور ولړزید اود خاوروپه دوړو کې پټ شو. ښځو او ماشومانو چیغې وهلې ..... د دې لړ وروسته بله چاودنه وشوه چې ځان وژونکي بریدګر په ځان پسې تړلې چاودیدونکې مواد وچول. د باندې ما ته زما تره او تره زامنو د مرستې لپاره چیغې وهلې خو زه ورسیدلی نشوم. وروسته مې د کور په انګړ کې د یو مړ ماشوم جسد وموند. کله چې په پوړیو پورته وختلم نو د کور په چت مې د ماشومانو د بدن غړي وموندل . د ګاونډې په کور کې مې پنځه ماشومان وژل شوي وو.

-- د ننګرهار ولایت په جلال اباد ښار کې د اګست په دریمه نېټه د هند په قونسلګرۍ د ډله یز برید په اړه د یو کس د سترګو لیدلی حال ، په دې برید کې لس ملکي خلک وژل شوي او ۲۳ نور ټپیان شوي وو ، چې ډیری یې هغه ماشومان وو چې په محلي مسجد کې د مدرسې نه راستانه شوی وو.[۲٤]

د افغانستان وسلوالې جګړې په ۲۰۱۳ کال کې ملکي خلکوته نه جبرانیدونکې تلافات اړولي دي. د افغانستان لپاره د ملګرو ملتونو مرستندویه پلاوی (یوناما) په ۲۰۱۳ کال کې ۸،۶۱۶ ملکي تلفات (۲،۹۵۹ وژل شوي او۵،۶۵۶ ټپیان) ثبت کړي ٬ چې په وژل شویو کې اوه سلنه او ټپیانو کې ۱۷ سلنه ډیروالی راغلی او په ټولیز توګه دا د ۲۰۱۲ کال د تلفاتو پرتله ۱۴ سلنه ډیروالی ښیي.[۲٥]

د ۲۰۱۳ کال په مهال د ملکي خلکومرګ ژوبله کې ډیر والی د ۲۰۱۲ کال ملکي تلفاتو د کموالي په خلاف په شاتګ دی ، خو د ۲۰۱۱ کال د تلفاتو کې ډیروالي سره ورتوالې لري.[۲٦] د ۲۰۰۹ کال د جنورۍ د لومړۍ نېټې راپدیخوا په افغانستان کې وسلواله جګړې د ۱۴،۰۶۴ ملکي افغانانو ژوند اخستی دی.

یوناما د ملکي وګړو د مرګ ژوبلي ۷۴ سلنه حکومت ضد وسلوالو ته[۲۷] ، ۱۱ سلنه یې دولت پلوه ځواکونو ته او لس سلنه تلفات بیا د دولت ضد وسله والو او دولت پلوه ځواکونو تر منځ نښتو ته منسوب کړي دي. پاتې پنځه سلنه ملکي تلفات هیڅ یو لوري ته ندی منسوب شوي او ډیری دغه تلفات د جګړې د چاودیدونکو پاتې شونو توکو په پایله کې رامنځ ته شوي دي.[۲۸]

د یوناما د ۲۰۱۳ کال په شپږ میاشتني راپور کې یاد شوي تمایلاتو اوبدلونو په منعکس کولو سره چې له دې جملې د دولت ضد وسله والو لخوا ځای پر ځای شوي چاودیدونکي توکي ، د ملکي خلکو د کنې کونې په سیمه کې ډله ییز بریدونه ، د دولت ضد وسله والو او دولت پلوه ځواکونو ترمنځ ډیر ځمکنۍ نښتې چې ملکي خلک د دواړو خواو ترمنځ ډزو کې نښتي وو ، په ۲۰۱۳ کال کې د ډیر ملکي تلفاتو عمده لاملونه وو.

د دولت ضد عناصرو او دولت پلوه ځواکونو تر منځ د ځمکنی نښتو د زیاتوالي له امله ملکی خلک بند پاتې شوی. د دغه ځمکنی نښتو له امله د ۲۰۱۳ په کال کې ملکی خلکو ته ۲۷ سلنه مرګ ژوبله اووښتې ده.

---

[۲٤] په جلال اباد ښار کې د ۲۰۱۳ کال د اګست په څلورمه د ډله ییز برید د شپږ قربانیانو خپلوان او د پېښې عیني شاهد سره د یوناما مرکه.

[۲٥] یونااما په ۲۰۱۲ کال کې ټول ۷،۵۸۹ ملکي تلفات (۲،۷٦۸ یې وژل شوي او ۴،۸۲۱ ټپیان شوي) ثبت کړي. په وسله واله جګړه کی د ملکی وګړو د ساتنی په هکله د یوناما د ۲۰۱۲ کلنی راپور وګورئ:

http://unama.unmissions.org/LinkClick.aspx?fileticket=K0B5RL2XYcU%3D

[۲٦] یوناما په ۲۰۱۱ کې ۷،۸۳۹ ملکي تلفات (۳،۱۳۳ وژل شوي او ۴،۷۰۶ ټپیان) ثبت کړي. په وسله واله جګړه کی د ملکی وګړو د ساتنی په هکله د یوناما د ۲۰۱۱ کلنی راپور وګورئ:

http://unama.unmissions.org/Portals/UNAMA/Documents/UNAMA%20POC%202011%20Report

همدا راز په وسله واله جګړه کی د ملکی وګړو د ساتنی په هکله د یوناما د ۲۰۱۲ کال په شپږ میاشتنی راپور کی ۹٦ نمبر فوټ نوټ هم وګورئ:

http://unama.unmissions.org/LinkClick.aspx?fileticket=-_vDVBQY1OA%3d&tabid=12254&language=en-US.

[۲۷] د دولت ضد په عناصرو کې ټول هغه اشخاص او ډلې شاملی دی چې اوس مهال د افغانستان د دولت او نړیوالو نظامي ځواکونو پر ضد په وسله واله جګړه کې ښکیل دي. هغه وګړي چې د طالبانو په نامه پیژندل شوي او هغه اشخاص او ډلې چې بیلا بیل هدفونه لري او تر مختلفو نومونو لاندې لکه د حقاني شبکه ، حزب اسلامي او د ازبکستان اسلامي حرکت ، او نورې ملیشې او وسله والې ډلې چې سیاسي ، ایدولوژیکي او اقتصادي اهداف تعقیبوي یا نوري جرایم پیشه ډلې چې په جګړه کې د یوې ښکېلې خوا په استازیوب ګډون کوي په دغوعناصرو کې راځي.

[۲۸]. د جګړې نا چاوده پاتې شونې عبارت دي له ناچاوده توکو او یا هم پریخودل شوی چاودیدونکو توکو څخه.

ښځو او ماشومانو په ۲۰۱۳ کال کې مخ په ډېرېدونکي ډول زيان ګاللی چې د جګړې له امله ۲۳۵ ښځې وژل شوې او ۵۱۱ نورې (۷۴۶ د ښځو تلفات) ټپيانې شوې او د ۲۰۱۲ کال په نسبت ۳۶ سلنه ډېروالی ښيي. پنځه سوه يو شپېته (۵۶۱) ماشومان وژل شوي ۱،۱۹۵ نور ټپيان شوي (۱،۷۵۶ ټول ماشومانو تلفات) چې د ۲۰۱۲ کال پر تله يې ۳۴ سلنه زياتوالي راغلی دی.

په ۲۰۱۳ کال يو نوی رجحان دا وو چې ډېرې ښځې او ماشومان ځمکنۍ نښتو کې وژل شوي او د ښځو او ماشومانوتلفات د ټولو تلفا تو ۳۹ سلنه تشکيلوي او ځمکنۍ نښتې د دې تلفاتو يو مخکښ لامل ګڼل کېږي. که څه هم په ۲۰۱۳ کال کې ځمکنۍ نښتو ډېرې ښځې او ماشومان ټپيان کړل ، خو ترټولو ډېرې ښځې او ماشومان د ځای پرځای شوي چاودېدونکو توکو ووژل.[۲۹]

يوناما د ۲۰۱۴ کال په پيل کې د جګړې د ښکېلو خواو فوري پاملرنې غوښتنه تکراروي او په ځانګړې ډول دولت ضد وسلوالو څخه غواړي چې پرملکي افغانانود جګړې ناوړه اغيزې ودروي. د دولت ضد عناصرو لخوا مخ پر ډېرېدونکي ډول د تو پير پرته او غير قانوني تعبيه شوي چاودېدونکو توکو استعمال په زرګونو هغه افغانان وژلي او يا هم ټپي کړي چې د ورځني ژوند لپاره وتلي وو. د ملکي خلکو هدفي وژنو او د مخالف وسله والو او دولت پلوه ځواکونو ترمنځ ځمکنۍ نښتو ډېرى ملکي خلک په خپلو کورنو او ټولنو کې د مرګ او ژوبلې د ګواښ سره مخ کړي.

يوناما يو ځل بيا په ټينګار سره له ښکېلو خواو باندی غږ کوي چې د نړيوال بشردوستانه قانون سره سم خپل مکلفيتونه پرځای کړي او ټول هغه تدابير ونيسي چې ملکي خلک د جګړې د زيانونو څخه وژغوري.

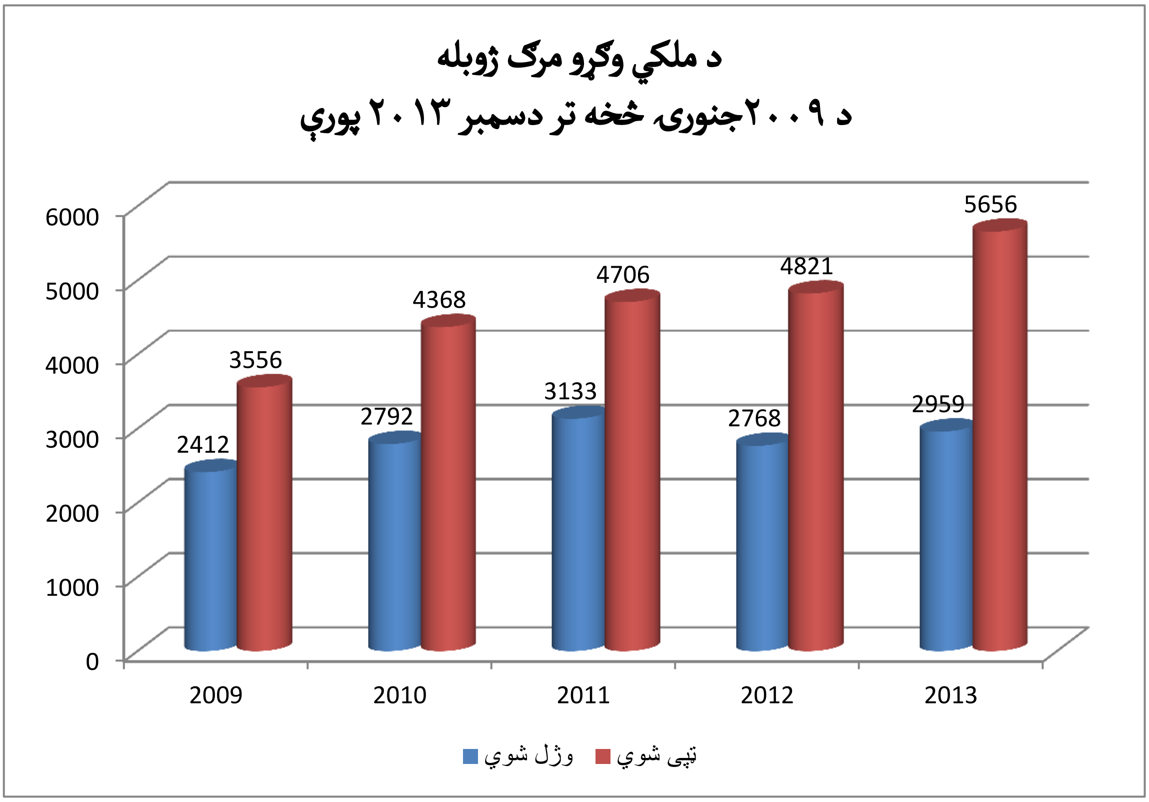

[۲۹] د شميرې او اړونده تحليل لوستو له پاره د «ځای پر ځای شوي چاودېدونکي توکي او مځکنۍ نښتو» برخې په دې راپور کې وګورئ.

د د ولت ضد عناصر او د ملکي وګړو خوند يتوب

په ۲۰۱۳ کال کې د ټول ملکي تلفاتو ۷۴ سلنې لامل د دولت ضد عناصرو عمليات وو چې په ارادي ډول يې په ټول هيواد کې ملکيان هدف ګرځولي او انساني ژوند ته د پاملرني پرته يې بريدونه کړي. يوناما د ۶،۳۷۴ ملکي تلفات (۲،۳۱۱ ملکيان وژل شوي او ۴،۰۶۳ ټپی شوي) د دولت ضد عناصرو ته منسوب کړي ، چې دا د ۲۰۱۲ کال پرتله ۴ سلنه ډير والی ښيي.[۳۰]

د دولت ضد وسله والود توپير پرته او غير قانوني تعبيه شوي چاودېدونکو توکو استعمال په ۲۰۱۳ کال کې د ملکي خلکو د مرګ ژوبلې مخکښ لامل و ،چې د ټول ملکي تلفاتو ۳۴ سلنه همدې ته منسوب شوې ده. يوناما د ځای پرځای شوي چاودېدونکو توکو[۳۱] له امله د ۹۶۲ ملکي وګړو مړينه او ۱،۹۲۸ کسانو ټپی کېدنه مستند کړې چې د ۲۰۱۲ کال په نسبت ۱۴ سلنه لوړوالی ښيي.[۳۲] د ۲۰۰۹ کال راهيسې افغانستان کې تعبيه شوی چاودېدونکي توکو په ۳،۷۱۶ بيلا بيلو پېښوکې ۱۲،۵۰۴ ملکی وګړي (۴،۵۱۵ وژل شوي ۷،۹۸۹ ټپيان) وژلي يا ټپي کړی.

يوناما د ليری څخه کنترول کيدونکو چاوېديدونکو توکو په پايله کې د ملکي تلفاتو ډېروالي په اړه اند يښنه په ډاګه کوي او د دې ۳۵۶ جلا پېښې يې ثبت کړي دي.[۳۳] دې وسيلو ۲۵۷ملکي وګړي وژلي او ۸۹۲ نور يې ټپيان کړي (۱،۱۴۹ ملکي تلفات) چې د ۲۰۱۲ کال په نسبت ۸۴ سلنه ډېروالې په ګوته کوي.[۳۴]

د فشاري يا قرباني سره د تماس له امله فعاليدونکي چاودېدونکو توکو له امله ملکي تلفات د ۲۰۱۲ کال پر تله ۳۹ سلنه کم شوي ،چې د ۲۴۵ ملکي کسانو مړينې او ۳۱۲ ژوبل کيدو (ټول ۵۵۷ ملکي تلفات) لامل ګرځيدلی.[۳۵] ملکي تلفاتو کې کموالي ښه راغلاست دی ، خو په ۲۰۱۳ کال کې دفشاري چاودېدونکو توکو د بريدونو له امله انساني قيمت پرځای لوړ پاتې دی. د فشار سره چاودېدونکې توکي په عامه ځايونو کې کارول شوي چيرته چې ملکي وګړو شتون درلود لکه سړک ، مارکيټ ، دولتي دفترونه ، بازارونه ، ښوونځيو منځ يا نږدې او د بسونو تم ځايونو کې چول شوی دي. يوناما يو ځل بيا خپله غوښتنه تکراروي چې فشاري يا قرباني د تماس سره فعاليدونکې وسيلې بې توپيره او غير قانوني دي او دولت ضد وسلوالو باندې غږ کوي چې د دې کارول ودروي.

ځانمرګو او ډله ييزو بريدونو د ۲۰۱۳ کال کې په ۷۳ پېښو کې ۱،۲۳۶ ملکي وګړو ته تلفات (۲۵۵مړه او ۹۸۱ ژوبل شوي) اړولي دي. سره له دې چې د پېښو تعداد ۲۰۱۲ کال ته ورته دی ، خو د دې بريدونو له امله د تير پر تله په ملکي تلفاتو کې ۱۸ سلنه ټيټوالی راغلی دی . په هر حال ځانمرګي او ډله ييز بريدونه په ۲۰۱۳ کال کې د ټولو ملکي تلفاتو ۱۵ سلنه جوړوي.[۳۶]

يوناما د ۶۰۵ هدفي وژنو پېښو په پايله کې د ۷۴۳ ملکي کسانو مړينه او ۳۳۳ ژوبله (۱،۰۷۶ ملکي تلفات) ثبت کړی.[۳۷] د ۲۰۱۲ کال په څير د دولت ضد وسلوالو هغه ملکي خلک هدف ګرځولي او وژلی دی چې دوي ورباندې د افغانستان حکومت سره د ملاتړ ګمان کړی ، په دوي کې دولتي چارواکي ، قومي او مذهبي مشران ، د عدليې چارواکي ، قبايلي مشران ، د ټاکنو کار کونکي ، رخصت پوليس او د سولې پروسې اشخاص شامل دي.

---

[۳۰] يوناما په ۲۰۱۱ کال کې د ۵۶۳۶ ملکي تلفات (۲،۲۰۸ ملکيانو مړينه او ۳۴۲۸ ټپي شوي کسان) ثبت کړي. په وسله واله جګړه کی د ملکی وګړو د ساتنی په هکله د يوناما د ۲۰۱۱ کلنی راپور وګورئ:

http://unama.unmissions.org/Portals/UNAMA/Documents/UNAMA%20POC%202011%20Report_Final_Feb%202012.pd
f

[۳۱] په دی شميرو کې د ځان مرګو او ډله ييزو بريدونو (په دی کې هم چاوديدونکي توکي تاکتيک کارول کيږي) په نتيجه کې ملکي تلفات شامل ندي.

[۳۲] يوناما په ۲۰۱۲ کال کې ۸۶۸ ملکي کسانو مړينه او ۱،۶۶۳ ټپيان (۲،۵۳۱ ملکي تلفات) ثبت کړي دي.

[۳۳] د ليری څخه کنتروليدونکي او فشاري چاوديدونکوتوکو اړوند تلفات د تعبيه شوي چاوديدونکو توکو په شميرو کې ګډ شمارل شوي.

[۳۴] يوناما يواځې هغه پيښی ثبتوي چې ملکي تلفات ولري.

[۳۵] يوناما په ۲۰۱۲ کال کې ۳۹۳د ملکي کسانو مړينه او ۵۲۰ کسانو ژوبله (۹۱۳ملکي تلفات) د فشاري چاوديدونکو توکو په نتيجه کې ثبت کړې.

[۳۶] يوناما د ۳۲۸ ملکي کسانو مړينه او ۱،۱۸۲ کسانو ژوبله (۱۵۱۰ ملکي تلفات) په ۷۲ ځانمرګو او ډله ييزو بريدونو پېښو کې په ۲۰۱۲ کال کې مستند کړې ده.

[۳۷] د هدفي وژنو لپاره ددی راپور حقوقي برخه وګورئ . هدفي وژنې کيدای شي د ډيرو ملکي خلکو په يوځل د مرګ ژوبلی سبب شی بيا په ځانګړی ډول هغه وخت چې تعبيه شوی چاوديدونکو توکو په څير بی توپيره تاکتيک وکارول شي. يوناما هغه ټول تلفات ثبتوي چې نيغ په نيغه د هدفي وژنو پېښو په پايله کې رامنځ ته کيږي چې په دې کې د متوازي عدلي جوړښتونه هم شامليږي چې هغه مهال يو کس د وژنو په وخت د وژونکي په فزيکي ولکه کې وي.

د دولت ضد وسلوالو لخوا ديني عالمانو ته ګواښ او پر هغوي بريدونه له دې امله چې دوي د دولت ملاتړ کوي ، په ۲۰۱۳ کال کې په مسجدونو او عالمانو دا ډول بريدونه درې چنده ډير شوي دي.[۳۸]

يوناما په ۲۰۱۳ کال کې د دولت ضد وسلوالو لخوا د ټاکنو په کار کونکو او ځاينو ۲۵ بريدونه ثبت کړي چې په پايله کې څلور تنه مړه او ۱۲ نور ټپيان شوي (۱۶ ملکي تلفات).[۳۹]

طالبانو په ۲۰۱۳ کال کې د ۱۵۳ هغه بريدونو مسؤليت په غاړه اخستی چې ملکي وګړي يې اغيزمن کړي ،[٤٠] اود ۲۰۱۲ کال پرتله د مسؤليت ادعاګانو کې يې ۲۹۲ سلنه ډيروالی راغلی دی.[٤١] د يوناما موندنې ښيی چې په دې بريدونو کې ۹۴۴ ملکي تلفات (۳۰۲ مړه او ۶۴۲ ژوبل شوي) رامنځ ته شوي ، چې دا د ۲۰۱۲ کال په نسبت د ادعا شويو تلفاتو کې ۱۳۶ سلنه ډيروالی په ګوته کوي.[٤٢] په ۲۰۱۳ کال کې داسې ډيری بريدونو کې د توپير پرته تاکتيکونه کارول شوي لکه په عامه ځايونه کې د تعبيه شوې وسيلو چول يا نيغ په نيغه ملکي خلک او يا هم ملکي شيان يې هدف ګرځولي ،او په ځانګړی ډول د دولت ملکي مامورين او دولتي ځايونو باندی بريد شوی دی.

يوناما په دی تاکيد کوي چې په ملکي خلکو باندې د توپير پرته بريدونه او هغوی په قصدي ډول هدف ګرځول د نړيوال بشردوستانه قانون له مخې په جدی ډول ممنوع دي ، او د افغانستان په شخړه کې ښکېلی خواوې د طالبانو په شمول يې په اطاعت مکلف دي . په ملکي خلکو بريد ، د علماو ، د ټاکنو کارکونکو ، قبايلي مشرانو او نورو هغه خلکو وژل چې په جګړه کې مستقيم برخه نه اخلي ممکن جنګي جنايت وګڼل شي.[٤٣]

يوناما د ۲۰۱۳ کال په اوږدو کې د طالبانو لخوا مخ په زياتيدونکي ملکي تلفاتو او جګړی کې د ښکېلو خواو (طالبانو او دولت پلوه ځواکونو) د سلوک په اړه عام پيغامونو خپريدل مشاهده کړي. طالبانو د ملکي تلفاتو د پېښو تفصيلي هغه مياشتني لستونه خپاره کړل چې تلفات يې پکې دولت پلوه ځواکونوته منسوب کړي دي.[٤٤] د ۲۷۷ ثبت شويو پېښو څخه يوناما ۹۱ پېښې د دې تر مخه ثبت کړې وې ، ۸۳ پېښې وپلټل شوې او د ۱۰۳ هغه پېښو تصديق يې ونه کړای شو ، چې په هغو کې دې د وسلوالې شخړی په ترځ کې ملکي تلفات رامنځ ته شوي وو.

د جون په ۱۷مه نېټه طالبانو د ملکي تلفاتو دمخنيوي په موخه د نظامي کميسون تر نظارت لاندې د يو ځانګړې کميټې د تشکيل اعلان وکړ.[٤٥] په اعلاميه کې ويل شوي چې د دی کمېټې دنده دا ده چې مالومات را ټول کړي ، پېښې وپلټي او د طالبانو د غړو د غفلت[٤٦] پېښی شرعي محکمې ته وړاندې کړي.[٤٧] د دی کميسون د عملي اجراتو په اړه کوم علني مالومات ندي ورکړل شوي.[٤٨]

---

[۳۸] په ۲۰۱۲ کال کې يوناما اته پېښی ثبت کړې دي چې له امله يې اته ملکيان مړه او ۱۳ نور ټپي شول (ټول ۲۱ ملکي تلفات).

[۳۹] د ۲۰۱۳ کال د جون دلومړی نېټې څخه تر ۲۰۱۴ کال دويمې جنورۍ په منځ کې د ټاکنو خپلواک کميسون د ټاکنو پروسې پر ضد ۸۲ پېښې ثبت کړي دي. په دی شميرو کې د ۲۳ د بريدونو پېښې ، ۲۲ پېښې د ټاکنو دکميسون د پرسونل ته د ګواښ او ډارونې پېښې او ۱۲ پېښی د تعبيه شوي چاوديدونکو توکو ، د ليرې کنټروليدونکي چاوديدونکي توکي ، د موټر په واسطه ځانمرګي بريدونه شامل دي چې په پايله کې ملي پوليس ، د ټاکنو کميسون عملې ، ګرځنده کاروانونو ته يې مرګ ژوبله اړولې او يا د ټاکنو کميسون دفتر ته تصادفي زيان اوښتی دی. په دی اړه د ټاکنو د کميسون امنيتي راپوروګورئ ، د سيمه ييزو عملياتو اداره ، امنيتي همغږۍ دفتر ، ۲۰۱۴ کال د جنورۍ دويمه نېټه د يوناما فايل.

[٤٠] هغه پيښي چې ملکي وګړي اغيزمنوي عبارت له ملکي وګړو مرګ ژوبله ، ګواښ ډارونې ، ځورونې ، د معيشت د لاسه ورکړه ، او بشری حقونو بی برخي کيدل ، د بيلګي په ډول د تعبيه شوی چاوديدونکو توکو له امله د ښوونځيو او کلينکونو تړل.

[٤١] په ۲۰۱۲ کال کې يوناما ۴۶ داسی پيښی ثبت کړې دي چې طالبانو يې مسؤليت په غاړه اخستی . د يوناما د ۲۰۱۲ کال د ملکي وګړو د خوندي ساتنې کلنی راپور ۲۷ مخ وګورئ.

[٤٢] د ملکي وګړو په اړه د طالبانو تعريف د نړيوال بشر پالنی د قانون سره په تضاد کی دی ځکه چی د دوی د تعريف له مخی دوی کولای شی چی پر يو شمير افرادو او تاسيساتو باندی بريد وکړی ، مګر دغه هدفونه د نړيوال بشر پالنی قانون له مخی ملکی او له هر راز بريد څخه خوندی تعريف شوی.

[٤٣] نړيولا بشر دوستانه قانون د ژوند ، د روغتيا ، فزيکي او رواني صحت په ضد تاوتريخوالی منع کړی په ځانګړی ډول ، وژل ، شکنجه ، د بدن د غړو پريکول ، يا نور جسمي تعذيب يې هر وخت په هر ځای کې منع کړی . ۴۲ (الف) ماده د کليدی تضمينونه ، الحاقي پروټوکول II (۱۹۷۷) د جنيوا ۱۹۴۹ کنوا نسيون او همدا رنګه د جنيوا د کنوانسيون دريم عمومي بند وګورئ.

[٤٤] د طالبانو مياشتنۍ اعلاميه په دې اړيکه ، http://www.shahamat-english.com/index.php/interviwe په14 January 2014 د لاس رسی وړ.

[٤٥] د طالبانو له خوا لست شوی او د يوناما له خوا مستند شوی پيښو د پيښو تفصيل لپاره ددې راپور اولنی ضميمه وګورئ.

[٤٦] د طالبانو اعلاميه ، د ملکي تلفاتو د مخنيوي د کمېټې مشر ښاغلي سرحدي سره مرکه ، د ۲۰۱۳ کال د جون ۱۷ مه ، په لاندې اړيکه کې وګورئ:

http://www.shahamat-english.com/index.php/interviwe/32843-interview-with-mr-sarhadi,-the-director-of-the-special-committee-for-the-prevention-of-civilian-losses, accessed 14 January 2014., accessed 14 January 2014

یوناما په دی ټینګار کوي چې د معتبر میکانیزم لپاره اړینه ده چې ملکي وګړي د نړیوال بشردوستانه قانون په رڼا کې تعریف کړي او د نړیوال او ملی قوانینو د اصولو او نورمونو سره سم چلند ته وده ورکړي.

په جګړه کې د ښکېلو لورو تر منځ ځمکنی ښتو له امله د ملکي وګړو تلفات

یوناما د دولت ضد عناصرو او دولت پلوه ځواکونو[49] تر منځ د ځمکنیو ښتو ۹۶۲ پېښو په پایله کې ۵۳۴ ملکي کسانو مړینه او ۱،۷۹۳کسانو ژوبله (۲،۳۲۷ ملکي تلفات) ثبت کړې ، چې د ۲۰۱۲ کال په نسبت پکې ۴۳ سلنه لوړوالی راغلی.[50]

ځمکنی ښتې په ټول هیواد کې د ملکي تلفاتو دویم ستر لامل و ، چې د ټول ملکي وګړو مرګ ژوبلی ۲۷ سلنه تشکیلوي او تر ټولو ډیر یې ښځې او ماشومان وژلي چې په ۲۰۱۳ کال کې د ښځو ماشومانو د وژنو ۳۹ سلنه له همدی څخه رامنځ ته شوې ده.[51]

د ځمکنی ښتو ټولې هغه پېښی چې له ځان سره ملکي تلفات لري ، د ۲۶۶ کسانو مړینه ، او ۷۶۴ ژوبله (۱،۰۳۰ ملکي کسانو تلفات) اړولي چې د ځمکنی ښتو د تلفاتو ۴۴ سلنه کیږي د دولت ضد وسلوالو ته منسوب شوې دي.[52]

یوناما د ۹۹ ملکی کسانو مړینه او د ۲۷۶ کسانو ژوبله (۳۷۵ ملکي تلفات) د دولت پلوه ځواکونو عملیاتو ته منسوب کړي ، چې دغه د ځمکنی ښتو د ټولوتلفاتو ۱۶ سلنه تشکیلوي. دځمکنی ښتو ۳۸ سلنه ملکي تلفاتو (۱۵۹ مړه ، ۷۱۸ ټپیان او ټول ۸۷۷ ملکي تلفات) ګرم لوری ندی په ګوته شوی او د ۲۰۱۲ کال په پرتله دې کې۷۶ سلنه ډیر والی راغلی.[53]

د دولت ضد عناصرو او دولت پلوه ځواکونو تر منځ د ځمکنی ښتو له امله د ملکی خلکو ۳۸ سلنه تلفات (۸۷۷ ملکی تلفات [۱۵۹ ملکی وژنی او ۷۱۸ ټپیان]) چې دواړو ښکیلو خواوو ته منسوبیدای نه شی ، د دغه تلفاتو شمیر د ۲۰۱۲ کال په پرتله ۷۶ سلنه زیاتوالی ښیی.[54] د جګړی په شیوه کی بدلون په د ۲۰۱۳ کال کې د افغانستان د جګړی ماهیت ته تغیر ورکړی ، د دغه بدلون له امله جګړه په ملکي او ګڼه ګونی سیمو کی وړل شوي او ملکي خلک د جنګ په منځ کې بند پاتې دي.

پاتې دوه سلنه د ملکي وګړو تلفات د پولې د بلې غاړې ګولی ورولو ته منسوبوي چې په کنړ او ننګرهار ولایتونو باندې ورول شوې وې[55] اوله امله یې ۳۷ ملکي وګړو ته تلفات (نهه ملکي وګړی وژل شوي او ۲۸ټپیان) رسولي وو او ځمکنی ښتو درې نورې پیښې چې له امله یې یو ملکي وګړی مړ او اوه ټپیان شوي(اته ملکي تلفات) ، لوری یې مالوم نه دی.

---

[47] مخکینی ماخذ

[48] مخکینی ماخذ

[49] په دی شمیرو کې د پولې بلې غاړې څخه په افغانستان ګولي ورولو له امله ملکي تلفات شامل دي چې هغه د ځمکنی ښتو یوه کمه برخه جوړوي.

[50] یوناما په ۲۰۱۲ کال کې د ۴۴۴ کسانو مړینه او ۱۱۸۷ کسانو ژوبله (۱۶۳۱ ملکي تلفات) د ۷۵۶ ځکمنی ښتو په پیښو کې ثبت کړي.

[51] که څه هم په ۲۰۱۳ کال کې د مځکنی نیبښو له امله ډیري ښځې او ماشومان ژوبل شوي دي ، خو ځای ځاي پر شویو توکو ډیری ښځې او ماشومان وژلي دي.

[52] یوناما د ځمکنی ښتو پیښې چې د ځان سره ملکي تلفات ولري د څو منابعو سره تصدیقوي ، چې هغوی کې عیني شاهد ، قرباني ، د ټولنې سرچینې ، د ولسوالی چارواکي او نور اړوند اداري شاملې دي ، چې دملکي تلفاتو مسؤل طرف په ګوته کړي د بېلګي په ډول ، د هوان مرمی د کوم لوری لخوا فیر شوي.

[53] یوناما په ۲۰۱۲ کال کې د ۱۵۸ کسانو مړینه او ۳۷۸ کسانو ژوبله (۸۸۰ کسانو تلفات) یو لوري ته ندی منسوب کړي .

[54]

[55] د پولی بلې خوا نه د ګولیو د ویشتل کیدو په هکله ددې راپور برخه وګورئ.

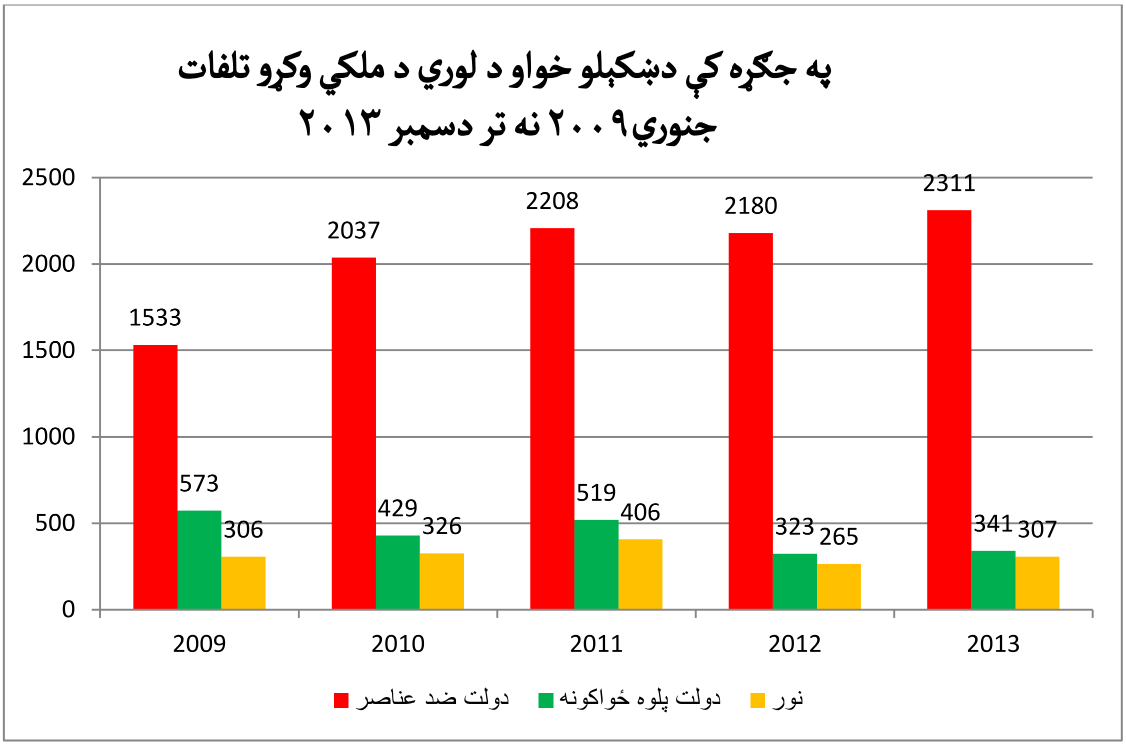

دولت پلوه ځواکونه او د ملکي وګړو ساتنه

دولت پلوه ځواکونو[٥٦] د ټول تلفاتو څخه ۱۱ سلنه ملکي وګړو ته تلفات اړولي (۹۵۶ ملکي تلفات - ۳۴۱ مړه او ۶۱۵ ژوبل) چې د ۲۰۱۲ کال پرتله ۵۹ سلنه ډیر والی ښیي. یوناما د هغه ملکي وګړومړینه او ژوبله چې د دولت پلوه ځواکونو له خوا ملکي وګړو ته رسیدلی ، ۵۷ سلنه افغان ملي امنیتي ځواکونو ، ۲۷ سلنه نړیوال نظامي ځواکونو او۱۶ سلنه ګډو عملیاتوته منسوب کړي ده.

یوناما ملکي تلفاتو کې دا ډیر والی د افغان امنیتي ځواکونو ځمکنو عملیاتو ته منسوب کړي. په ټولیز ډول د ۹۹ ملکی کسانو مړینه او۲۷۶ کسانوژوبله (۳۷۵ ملکي تلفات) د دې ځواکونو ځمکنیو عملیاتو ته منسوب شوي چې دا شمیره د ۲۰۱۲ کال په پرتله ۱۲۹ سلنه ډیر والی په ګوته کوي.[٥٧]

یوناما د ۲۶۱ ټولو ملکی تلفاتو (۱۴۷ مړینه او ۱۱۴ ټپی کیدل) له جملې څخه چې په ۲۰۱۳ کال کی پیښ شوی دی ۳ سلنه یی نړیوال ځواکونو ته نسبت ورکوی. یوناما د نړیواله نظامي ځواکونو د هوايي عملياتو په ترځ کې ۲۰۱۳ کال کې ۱۸۲ ملکي تلفات (۱۱۸ ملکي کسان مړه او ۶۴ نور ټپیان) ثبت کړي ، چې دا ځل د ۲۰۱۲ کال پرتله داسی عملیاتو کې ۱۰ سلنه ملکي تلفاتو کې کمښت راغلی دی.[٥٨] دولت پلوه ځواکونو ته منسوب ټولو تلفاتو څخه ۱۹ سلنه تلفات او د ټولو تلفاتو دوه (۲) سلنه تلفات د هوایی عملیاتو په پایله کې رامنځ ته شوي دي. د هوایی عملیاتو په ترځ کې رامنځ ته شوي تلفاتو تر منځ ۴۵ سلنه تلفات د ښځو او ماشومانو دي. یوناما په ۲۰۱۳ کال کې د بی پیلوټه الوتکو[٥٩] په بریدونو کې ۴۵

---

[٥٦] دولت پلوه ځواکونه افغان امنيتي ځواکونه دي او نور هغه ځواکونه چې نظامي یا نیمه نظامي ځواکونو کې د بغاوت ضد عملیاتو کې دخیل دي او مستقیم او غیر مستقل ډول د افغان حکومت د قوماندې لاندي دي. دا ځواکونه عبارت له ملی اردو ، افغان ځانګړي ځواکونو ، ملی پولیس ، سرحدی پولیس ، ملي امنیت ، سیمه ییز پولیس او نور دولت پلوه محلي دفاعي ځواکونه دي . دا اصطلاح ایساف ، ځانګړی ځواکونه ، د ځانګړی عملیاتو ځواکونه او نور نړیوال نظامي ځواکونه په شمول د خارجي استخبارات او نور امنیتي ځواکونه د ځان سره رانغاړي . د ایساف او افغان نظامي سرچینو مطابق په ۲۰۱۳ کال کې نږدې ټول نظامي عملیات په افغانستان کې افغان امنیتي ځواکونو رهبري کړی او یوازې په یو شوعملیاتو کې ورسره نړیوالو ځواکونو په ګډه عملیات تر سره کړي.

[٥٧] په ۲۰۱۲ کال کې یوناما ۷۴ ملکي مړه او ۹۰ ټپیان (۱۶۴ ملکي تلفات) ثبت شوي.

[٥٨] په ۲۰۱۲ کال کې یوناما د ۱۲۵ ملکي کسانو مړینه او ۷۷ کسانو ژوبله (۲۰۲ ملکي تلفات) د هوایی بریدونو په نتیجه کې ثبت کړې ده.

[٥٩] بی پیلوټه ته دلیری پیلوټي الوتکه هم وایی. د ار پی ای ، یو ای وي او ډرون تر منځ توپیر نه شته.

ملکي کسان مړه او ۱۴ کسان نور ژوبل (۵۹ ملکي تلفات)[٦٠] مستند کړي ، چې دا تلفات د ۲۰۱۲ کال په نسبت درې چنده ډیر دي.[٦١] یوناما مشاهده کړی چې د تهاجمي هوایي برید په ترڅ کې دوامداره ملکي تلفات د دې اړتیا په ګوته کوي چې نړیوال نظامي ځواکونه دې د برید او ښکیلتیا ترمخه احتیاطي تدابیرو ته له سره کتنه وکړي.[٦٢]

یوناما په ۲۰۱۳ کال کې د ځواک د خوندي ساتنې او قوې کارونې د ۴۱ پیښو په ترڅ کې د ۳۱ کسانو مړینه او ۴۴ کسانو ژوبله (۷۵ ملکي تلفات) ثبت کړې ده ، چې د ۲۰۱۲ کال په نسبت ۴۷ سلنه ډیر والی ښیي.[٦٣] د دې پیښو له امله ملکي تلفاتو کې ډیر والی د ۲۰۱۱ او ۲۰۱۲ کال د کمښت پر ځای په شاتګ ګڼل کیږي.

د افغان امنیتي ځواکونو او نړیوال نظامي ځواکونو خپلواک او ګډ تلاشي عملیات په ټولیز ډول د ۳۷ ملکی کسانو د مړینې او ۸۳ کسانو ژوبلیدو (۱۲۰ ملکي تلفات) لامل شوي دي.

افغان امنیتي ځواکونه اود ملکي وګړو خوندیتوب

د ۲۰۱۳ په اوږدو کې د یوناما د افغان امنیتي ځواکونو (ملي اردو ، ملي پولیس سرحدي پولیس او ملي امنیت) په مشرۍ عملیاتو او نښتو په پایله کې د ۸۳ ملکي کسانو مړینه ۲۸۴ کسانو ژوبله (۳۶۷ کسانو تلفات) ثبت کړې ده. دا تلفات د ۲۰۱۲ کال پر تله ۲۸۲ سلنه ډیروالی ښیي.[٦٤]

د نړیوال امنیتي نظامي ځواکونو څخه افغان امنیتي ځواکونو ته د ۲۰۱۳ کال د جولای میاشت کې د امنیت مسؤلیت د لیږد وروستۍ مرحله ترسره شوه ، چې له دې وروسته به افغان ملي امنیتي ځواکونه په ټول هیواد کې دعملیاتومشري په غاړه لري.[٦٥] یوناما بیا خپله غوښتنه تکراروي چې د ملي دفاع او کورنیو چارو وزارتونو کې دې مستقل ځانګې رامنځ ته شي چې په سیستماتیک ډول د ملکي تلفاتوادعا وپلټي ، د مخنیوي لارې چارې یې پیل او دې ته ادامه ورکړي.

د جمهوري ریاست د مالوماتو هم غږۍ مرکز(PICC) کې د ملکي تلفاتو د تعقیب هیئت د ۲۰۱۲ کال د مۍ په میاشت کې ایجاد شوی چې یواځې د امنیتي ځواکونو څخه ملکي تلفات راټولوي خو د افرادو یا کومې ادارې لخوا شکایت نه ثبتوي. په سیمه ییز یا ولایتي کچه د پخوا شته ادارې لکه د عملیاتو د هغمږۍ مرکز[٦٦] قوي کړي چې د ملکي تلفاتو ادعا تر لاسه کولو وروسته د مناسب تحقیقاتو دپاره مناسبې چارې همغږې کړي.[٦٧]

د ملکي خلکو او نظامي ځواکونو پر وړاندې د تعبیه شوی چاودیدونکو توکو مخ پر زیاتیدونکی ګواښ ته په پام سره ، یوناما د حکومت لخوا د چاویدونکو توکو د یو سترګواښ پر ضد دوامداره فعالیت ستایي. ایساف د ټریننګ ، منابع چمتوالي ، روزلو او وسایلو په ورکړه سره د افغان ځواکونو د ماین ضد ظرفیت لوړولو کې اساسي رول لوبولی دی. یوناما د حکومت سره د نړیوالې ټولنې لخوا دوامداره مرستې ضرورت باندې ټینګار کوي چې افغان امنیتي ځواکونه وروزل شي اود منابع چمتو کولو ډاډ ورکړي ، تر څو د ۲۰۱۴ په مهال او له دې وروسته د چاودیدونکو توکو پر ضد عملیاتوترسره کولو وړتیا ولري.

---

[٦٠] د بی پیلوټه الوتکوپه بمبارۍ کې د ملکي تلفاتو شمیره شاید د یوناما د ثبت شویو تلفاتو ډیره وي ځکه یوناما کیدای شی د هوایی عملیاتو په مهال د استعمال شوی وسیلې په مالومولو ونه توانیږی (الوتکه ، چورلکه یا د لیرې کنترولیدونکي) د ملکي تلفات لامل شوې.

[٦١] په ۲۰۱۲ کال کې یوناما د ۱۶ ملکي کسانو مړینه او او دری نورو ژوبله (۱۹ ملکي تلفات) د بې پیلوټه الوتکو د بمبارۍ په پایله کې ثبت کړېدي.

[٦٢] د متحده ایالاتو د ځواکونو مرکز ، د افغانستان د ملکي تلفاتو مخنیوی ، ملاحظات . نظرونه او سبقونه ، د تیرو څخه د زده کړې مرکز ، د متحده ایالاتو غیر محرم ، متحده ایالاتو پوځي ،۲۰۱۲

[٦٣] یوناما په ۲۰۱۲ کال کې د ۱۴ ملکي کسانو مړینه او ۳۷ ژوبله (۵۱ ملکي تلفات) د دولت پلوه ځواکونو د ځواک د ساتنې په مهال په ۳۵ داسی پیښو کې ثبت کړې ده.

[٦٤] یوناما د افغان امنیتي ځواکونو په عملیاتو کې د ۳۳ ملکي وګړو مړینه او د ۶۳ ژوبله (ټول ملکی تلفات ۹۶) ثبت کړې ده.

[٦٥] د ناټو عمومي قومندان افغانانو ته د انتقال هرکلی ورکولو اعلامیه، 18 جون 2013، دا لینک وګورئ. : http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_101482.htm

[٦٦] د ولایتي عملیاتو هغمغږۍ مرکز(او سی سی پي) اود عملیاتو سیمه ییز همغږۍ مرکز(او سی سی ار) ، ولایتی او سیمه ییز د عملیاتو د همغږۍ ادارې دي چې عملیات تنظیموي او د افغان امنیتي ځواکونو مالومات یو له بل سره شریکوي.

[٦٧] د دې لاملونو په اساس یوناما په دې اند ده چې افغان امنیتي ځواکونو ته منسوب ملکي تلفات یې په بشپړ ډول ندی راپور کړي.

د ژورې اندېښنې خبره دا وه چې په ۲۰۱۳ کال کې د ځينې افغان امنيتي ځواکونولخوا په ځينې سيموکې د ځمکنې او تلاشي عملياتو پر مهال د بشري حقونو سرغړونې او ناوړه چلن کره راپورنه ورکړل شوي دي. يوناما په فارياب او کندوز ولايتونو کې د افغان امنيتي ځواکونو لخوا د ملکي وګړو وهل ، د شتمنۍ ويجاړول او لوټول مستند کړي.

د مثال په ډول ، د ۲۰۱۲ په سپتمبر کی افغان ملی پولیس او ملی اردو د دولت پلوه وسله ډلو په ملاتړ سره د کندز د دشت ارچی په ولسوالی کی د تلاشی عملیات تر سره کړل. په عملیات کی دغه دولت پلوه وسله واله ډالی د ملی افغان امنیتی ځواکونو په حضور کی د کورونو تلاشی پیل کړل او د خلکو موبایلونه ، نغدی پیسی ، سره زر ، جواهر ، د مکتب درسی مواد ، غله جات ، ښاروی او څو موټر سیکیلونه لوټ کړل. دغه وسله واله ډلی له ۱۰ څخه تر ۱۵ مشران او عالمان ووهل او په دی تورن کړل چی د یاغیانو او ترهګرو ملاتړ کوی.

يوناما د افغانستان په حکومت غږکوي چې د نړيوال قانون غوښتنې سره سم دې دافغان امنيتي ځواکونو لخوا د بشري حقونو د سرغړونې او ناوړه چلن ټولې ادعاګانې وڅيړي.

افغان سيمه ييز پوليس او د ملکي خلکو خونديتوب

په ډيرو ولسواليو کې ځايي ټولنو د سيمه ييزو پوليسو د شتون له کبله د ښه امنيت راپور ورکړی دی. د ډيرو مثبت راپورونو تر څنګ بيا هم يوناما د سيمه ييزو پوليسو په عملياتو کې د دوامداره ملکي وګړو تلفاتو ترڅنګ د ځينې سيمه ييزو پوليسو لخوا د بشري حقونو سرغړونه او ناقانونه کړنې مستند کړي دي. د ۲۰۱۳ کال په اوږدو کې يوناما د سيمه ييزو پوليسو په لاس تر سره شوي د بشري حقونوجدي سرغړونې ثبت کړې ، چې هيڅ محسابه ورسره نه ده شوی او تر شايې د ولايتي يا سيمه ييزو زورواکانو لاس ووه. دا ډول پېښی د فارياب ، کندوز ، ننګرهاراو اوروزګان ولايت په ځينو ولسواليو کې ثبت شوي دي.

يوناما په ۲۰۱۳ کال کې دسيمه ييزو پوليسولخوا په ۶۵ بيلا بيلو پېښو کې د ۳۲ملکي وګړو مړينه او ۳۹ کسانو ژوبله (جمله ۱۲۱ ملکي تلفات) ثبت کړي ده.[۶۸] د ملکي تلفاتو داحا لت نږدې د ۲۰۱۲ کال پرتله سيمه ييزو پوليسو ته منسوب تلفاتو کې درې ځل ډيروالي ښيي[۶۹] ډيری داسی تلفات د ځينې سيمه ييزو پوليسو لخوا په اړوند سيموکې د محکمې پرته اعدامونو ، قصدی وژلو ، مجازات کولو او غچ اخيستنې په نتيجه کې رامنځته شوي دي. سربېره په دی د ګواښ ، ډارولو ، ځورولو ، ناقانونه تالاشي او د ښوونځيو د نيولو پېښې هم ثبت شوي دي.

د کورنيو چارو وزارت کې د سيمه ييزو پوليسو رياست چې د سيمه ييزو پوليسو د نظارت دنده لري په ۲۰۱۳ کال کې د سيمه ييزو پوليسو پر ضد د ۱۰۰څخه ډيری پېښی څيړلې ، چې له دی جملې ۵۹ پېښی په ولاياتوکې نظامي څارنوالۍ ته سپارلې.[۷۰] د ستايلو د دې قدم تر څنګ نوموړي رياست ونکړای شو چې د قانوني تعقيب ، محکوم شويو ، د وظيفي څخه د لرې کيدو او يا نورو اجرااتو په اړه مالومات ورکړي.

يوناما د سيمه ييزو پوليسو د سرغړونې په صورت کې د قانوني حساب ورکړې لپاره د زياتو هلوځلوغوښتونکې ده. د سيمه ييزو پوليسو هر هغه غړی چې د بشري حقونو څخه په سرغړونه کې ښکېل وی بايد فورا له دندې لرې او بی وسلې شي او په اړه يې تحقيقات تر سره شی او د سياسی تړاو په نظر کې نيولو پرته دی قانوني تعقيب لاندی ونيول شي. کوښښ دې وشي چې د سيمه ييزو پوليسو رياست ظرفيت نور ځواکمن شي چې نظارت او قانوني تعقيب په ښه ډول ترسره کړای شي.

---

[۶۸] د ۲۰۱۱-۲۰۱۳ پورې د يوناما په وسله واله جګړه کې د ملکي وګړو ساتنې شپږ مياشتنی او کلنی راپور د سيمه ييزو پوليسو د پروګرام شاليد او ددوي په اړوند د بشري حقونو انديښنو لپاره وګورئ.
ttp://unama.unmissions.org/Default.aspx?tabid=13941&language=en-US

[۶۹] په ۲۰۱۲ کال کې يوناما ۴۳ داسې پيښې ثبت کړې چې محلي پوليسو ته منسبوب شوې او ۳۴ ملکي وګړو ته په کې تلفات رسيدلي دي (۱۷ مړينه او ۱۷ ژوبله).

[۷۰] د ۲۰۱۴ کال د جنورۍ په نهمه نيټه د کورنيو چارو وزارت کې د سيمه ييزو پوليسو رياست سره د يوناما جلسه

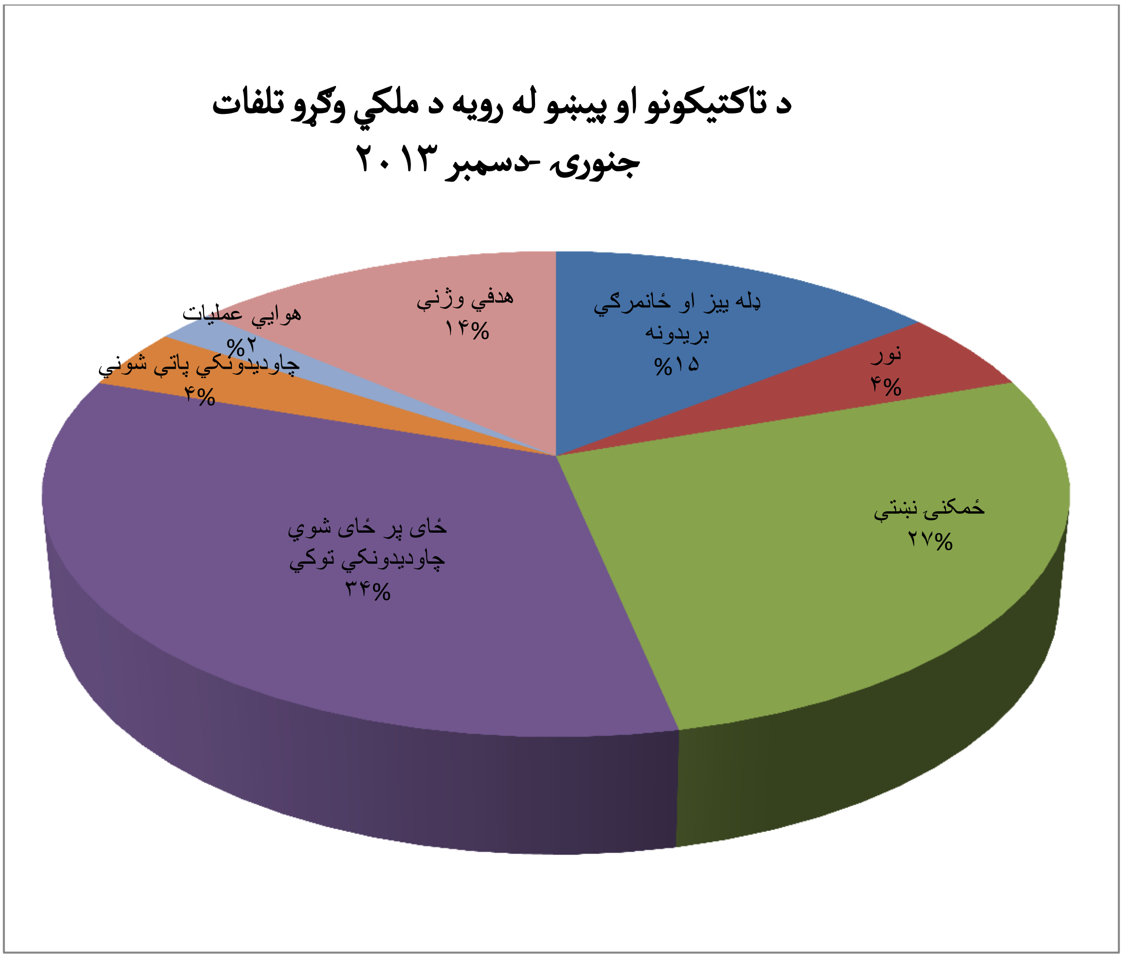

نوټ : له «نور» نه هدف د عکسل العمل ښود لو پیښې ، بندي کول ، تیښتول او متوازي عدلي سزاګاني دي.

وسله والي دلې او د ملکي وګړو خونديتوب

یوناما د دولت پلوه وسلواله ډلو د معافیت سره د بشري حقونوخځه دسرغړونې ۳۹ داسی پیښی ثبت کړي چې په ترځ کې ۱۸ ملکي کسان مړه او ۳۷ نور ټپیان شوي دي. ډیری پیښې په هغه سیموکې رامنځ ته شوی چې هلته وسله والو ډلو زیات قوت او اغیزدرلود. د اوروزګان ولایت د یوې پیښی پرته د وسله واله ډلو د بشري حقونو څخه د سرغړونې نورې ټولی پیښی په کندوز ، فاریاب ، بغلان او جوزجان ولایتونو کې ثبت شوي دي. یوناما د وسله واله ډلو په لاس د وژنو په شمول د بشري حقونو څخه جدّی سرغړونې د ۲۰۱۲ څخه تر ۲۰۱۳ کلونو پر مهال د کندوز ولایت په کنم کلان کلی کې ثبت کړي دي. په دی پیښه کې تورن قوماندانان تر اوسه نیول شوی ندي

یوناما یو ځل بیا په حکومت غږ کوي چې د داسی ډلو د منحلولو او بې وسلې کولو کوښښونه لا زیات کړي.

ماشومان او وسلواله جګړه

په ۲۰۱۳کال کې ډیرشمېر افغان نجونو او هلکانو ته مرګ ژوبله اوښتي. د وسلواله شخړې تاؤتریخوالی ۱،۷۵۶ ماشومانو (۵۶۱ مړه او ۱،۱۹۵ ژوبل) ته تلفات اړولي چې دغه شمیره د ۲۰۱۲ کال پر تله ۳۴ سلنه لوړه ده. د ماشومانوتلفات د ټولو تاکتیکونوپه نتیجه کې وو ، خو ډیری یې د چاودیدونکو توکواوځمکنی نښتو په پایله کې رامنځ ته شوي دي.

د افغان ماشومانو تر ټولو ستر وژونکي ځای پر ځای شوي چاودیدونکي توکي دي. یوناما د ۱۹۲ ماشومانو مړینه او ۳۱۹ ژوبله د ځای پر ځای شوی چاودیدونکو توکو په نتیجه کې ثبت کړې چې دا شمیره د ۲۰۱۲ کال پرتله ۲۸ سلنه ډیره ده. دځای پرځای شوی چاودیدونکو توکو برسیره ځمکنۍ نښتې په دویم کتار کې ډیرو ماشومانو ته زیان اړولی. یوناما د ځمکنۍ نښتوپه ترخ کې د ۱۳۷ ماشومانو مړینه او ۵۰۴ نورو ژوبله مستند کړی چې د ۲۰۱۲ کال په نسبت پکې ۵۹ سلنه ډیروالي راغلی دی.

د ۱،۷۵۶ افغان ماشومانو د مرګ ژوبلې د ډلې څخه ۹۶۴(۳۲۸ مړینه او ۶۳۶ ژوبل) د دولت ضد عناصرو فعالیتونو ته منسوب شوی او ۲۶۶ ماشومانو (۹۳ مړینه او ۱۷۳ ژوبله) تلفات په ۲۰۱۳ کې دولت پلوه ځواکونه ته منسوب شوی.

د دولت ضد عناصرو او دولت پلوه ځواکونو تر منځ ډزو کې ۲۴۵ ماشومانو (۵۰ مړه او ۱۹۵ ژوبل) ته تلفات اوښتی او سربیره پر دی د پولې د بلی غاړی ګولي ورولو ۱۳ ماشومانو(۲مړه او ۱۱ ژوبل) ته تلفات اړولي دي. پاتې ۲۶۸ ماشومانو تلفات (۸۸ مړه او ۱۸۰ ژوبل) هیڅ لوری ته ندي منسوب شوي چې ډیری دجګړی څخه پاتې چاودیدونکو توکو له امله رامنځ ته شوي.

ماشومان د د جګړی څخه چاودیدونکو پاتي شونو پر وړاندې تر ټولو ډیر زیانمنونکي پاتې شوي او د چاودیدونکو پاتې شونو له امله د ټول ۳۴۳ تلفاتو څخه ۲۸۴ تلفات یوازي یې ماشومان دي ، چې د ۲۰۱۲ کال پرتله پکې ۷۴ سلنه ډیر والی راغلی دی. د جګړی څخه چاودیدونکو پاتې شوني ډیری قربانیان ځوانان هلکان وو چې د دې تلفاتو ۸۳ سلنه تشکیلوي.

وسلواله جګړه او ښځې

د وسله والې جګړې له امله ښځو ته په ۲۰۱۳ کال کې ډیر زیان رسیدلی او یوناما په ۲۰۱۳ کال کې د ۷۴۶ ښځو تلفات (۲۳۵ مړینه او ۵۱۱ ټپي کیدنه) ثبت کړي دي چې دا د ۲۰۱۲ کال په پرتله ۳۶ سلنه زیاتوالی ښیی.[۷۱] د دولت ضد عنا صرو له خوا ځای پر ځای شوي چاودیدونکو توکو د ۲۰۱۳ کال په وسلواله جګړه کې یو وار بیا ډیرې ښځې ووژلې چې ۸۶ ښځې یې ووژلې او ۹۱ ټپیانې شوې (۱۷۷ د ښځو تلفات) او دا د ۲۰۱۲ کال په پرتله ۲۰ سلنه زیاتوالی را په ګوته کوي.[۷۲]

که څه هم ځای پر ځای شوي چاودیدونکو توکو له بل هر یو تکتیک نه ډیرې ښځې ووژلې، خو مځکنۍ نښتو بیا ډیرې ښځې ټپیانې کړې او د ښځو ډیر تلفات (۳۳۴ تلفات ، د ۷۳ مړینه او د ۲۶۱ ټپي کیدنه)[۷۳] د مځکنۍ نښتو له امله منځ ته راغللي چې ۴۶ سلنه زیاتوالی په ګوته کوي او په ۲۰۱۳ کال کې مځکنۍ نښتې د ۴۵ سلنې د ښځو د تلفاتو سبب شوې دي. په دې کې هغه تلفات هم شامل دي چې په جنګ کې د ښکیلو خواو د متقابلو ډزو په وخت کې ښځې ایسارې شوي دي او یا نامالومه مرمۍ ددوي په کورونو لګیدلې دي.

د جګړی څخه چاودیدونکي پاتې شوني

د ۲۰۱۳ کال په اوږدو کې د جګړی څخه چاودیدونکو پاتې شوني[۷۴] د ملکي وګړو ژوند او رزوګار د مخ په زیاتیدونکي ګواښ سره مخامخ کړی وو. یوناما د جګړې څخه د چاودیدونکو پاتې شونو په نتیجه کې د ۱۴۴ ملکي کسانو مړینه او ۲۲۹ کسانو ژوبله (۳۴۳ ټول تلفات) مستند کړي چې دا د ۲۰۱۲ کال په نسبت ۶۳ سلنه ډیر والي ښیي. د ټول قربانیانو دجملی څخه ۸۳ سلنه یې ماشومان وو. د جګړی څخه د چاودیدونکو پاتې شونو له امله ملکي تلفاتو کې ډیر لوړ والي د جګړی د ښکېلې

---

[۷۱] په ۲۰۱۲ کال کې یوناما ۵۴۸ د ښځو تلفات (۱۹۶ مړینه او ۳۵۲ ټپي کیدنه) چې له هر ډوله پیښو نه منځ ته راغلي وو ، ثبت کړي دي.

[۷۲] په ۲۰۱۲ کال کې یوناما ۱۴۸ د ښځو تلفات (۸۱ مړینه او ۶۷ ټپي کیدنه) چې ځای پر ځای شوي چاودیدونکو توکو له امله منځ ته راغلي وو ، ثبت کړي دي.

[۷۳] په ۲۰۱۲ کال کې یوناما ۲۲۹ د ښځو تلفات (۵۳ مړینه او ۱۷۶ ټپي کیدنه) چې د مځکنۍ نښتو له امله منځ ته راغلي وو ، ثبت کړي دي.

[۷۴] د جګړې څخه پاتې چاودیدونکي توکي (ERW) ، ناچاوده توکي (UXO) او پریښودل شوی چاودیدونکي توکي (AXO).

خواو ترمنځ د ځمکنۍ نښتو تلفاتو سره مطابقت لري.[۷۵] دويم لامل يې د ايساف د نظامي هډو او د ډزو تمريناتو ځايونه په په بيړه ترړل وو ، چې ډيرې يې د ترلو تر مخه د ناچاوده توکوڅخه په بشپړ ډول پاک شوی نه وو.[۷۶]

يوناما له ايساف او هغه مرستندويه هيوادونو څخه چې په افغانستان کې عسکر لرى غوښتنه کوى څو د احتمالى خطرونو د مخنيوى لپاره د دوى د استفادى او کنترول لاندى ټولى سيمى چې پکښى انفجارى توکى شتون لرى په نښه کړى او دغه سيمى له انفجارى توکو څخه ژر تر ژره پاک کړى.

د پولې د پورې غاړې ګولۍ ورول

د ۲۰۱۳ کال په اوږدو کې يوناما د پولې پورې غاړې څخه ګولۍ ورولو په پايله کې د نهه (۹) ملکی کسانو مړينه او ۲۸ کسانو[۷۷] ژوبله (۳۷ ملکي تلفات)[۷۸] ثبت کړې ، چې په کنړ او ننګرهار ولايتونو کې د ۱۳۰ پېښو ترڅ کې رامنځ ته شوي ، او د ۲۰۱۲ کال په نسبت داسى تلفاتو کې ۵۱ سلنه کمښت راغلى دى.[۷۹] د پولې پورې غاړې ګولۍ ورول د کورونو ، جوماتونو او څارويو د زيان لامل شوی او هغه ځايونو کې يې د سيمه ييزو خلکو په لويه کچه غصه اوقهر راپارولى دى.

د جګړې له امله بې ځايه کيدل

د جګړې سره تړلي تاوتريخوالي اوناامني په افغانستان کې په لويه کچه د د اخلي بی ځايه کيدنې لامل شوي دي. د داخلي بيځايه شويو خلکو کاري ګروپ د وسله والې شخړې له امله په ۲۰۱۳ کال کې ۱۲۴،۳۵۴ داخلي بې ځايه شوي ملکي کسان ثبت کړي.[۸۰] دا د ۲۰۱۲ کال پرتله ۲۵ سلنه ډير والى ښيي چې هغه مهال ۱۰۲،۰۰۰ خلک د جګړې له امله بې ځايه شوي دي. د ۲۰۱۳ کال د نومبر د ۳۰مې پورى په افغانستان کې د داخلي بيځايه شويو وګړو شمير ۶۳۱،۲۸۹ تنه وو ، چې نږد د نيمايي څخه زيات يې په تيرو درې روستيو کلنو کې بيځايه شوي.[۸۱]

وسله واله جګړه او روغتيا ته د لاس رسي حق

د روغتيايى مرکزونو او د دې کارکونکو پر ضد بريدونو او ګواښونو په ۲۰۱۳ کې زياتوالى مونډلى چې يوناما د روغتيايى مراکزو او طبي عملې پر ضد د بريدونو او ګواښونو ۳۲ پېښې ثبت کړې ، چې دغه ډول ۲۰ پېښې په ۲۰۱۲ کال کې ثبت شوې وې.[۸۲] يوناما د پنځه روغتيا پالو مړينه او څلور نورو ژوبله ثبت کړې.[۸۳] ټولی داسی پيښی چې له ځان سره يې ملکي خلکو مرګ ته ژوبله اړولې د دولت ضد وسلوالو ته منسوب شوی.

[۷۵] د ځمکنۍ نښتو په نتيجه کې ډير ملکي تلفات د ملکي خلکو د کنې کونې په سيمه کې د ډيروجګړوښکارندوی دي او کيدای شي دا جګړې له ځان سره ډير ناچاوده چاوديدونکي يا پريښودل شوي چاوديونکي توکي پريږدي.

[۷۶] د ناچاوده چاوديدونکو توکو مبدا مالومول ستونزمن دی او په ځانګړي ډول کله چې وچوي. د دې امله يوناما د هر ناچاوده توکو د ملکي تلفاتو پېښي چاپيريال تحليلوي. د بيلګي په توګه د ايساف په يو پخوانۍ هډه کې د يو ناچاوده چاوديدونکي توکي له امله ملکي تلفات ، خو د دی توکو د مسؤليت لورى د مبدا د کره والي تر وخته پورى مسؤليت يې چاته نه منسوب کيږي.

[۷۷] يوناما د پولې پورې غاړې ګولۍ ورولو په پايله کې ملکي تلفات د ځمکنۍ نښتو تلفاتو په کتار کې شميري.

[۷۸] يوناما د پولي پورى غاړى څخه د افغانستان په خاوره کې د ګولۍ ورولو ۱۳۰ پېښی ثبت کړي. د د دی پېښو په پايله کي ۲۴ ملکي تلفات رامنځ ته شوي دي.

[۷۹] يوناما په ۲۰۱۲ کال کي د ۱۲ ملکي کسانو مړينه او ۶۳ کسانو ژوبله (۷۵ ملکي تلفات) د پولي پورى غاړى ګولۍ ورولو په ۲۰۶ پېښو کې د افغانستان په ختيځ ننګرهار او کنړکې ثبت کړې دي.

[۸۰] د داخلي بی ځايه شويو کاري ګروپ د ملګرو ملتونو د کډوالو عالي کمشنرۍ او د کډوالو او راستنيدونکو چارو وزارت په ګډه مشرى کوي . دا لومړنۍ اداره ده چې د جګړى په تړاو بی ځايه شوی خلک ثبتوی او هم مرسته ورسوی.
UNHCR Brief, Conflict-Induced Internal Displacement- Monthly Update, December 2013, received 14 January 2014.

[۸۱] د جګړې له کبله په داخل کي د بی ځايه کيدلو په اړه د يو اين ايچ سي ار معلومات او مخکينی ماخذ.

[۸۲] په صحي مراکزو کې روغتونونه ، کلنيکونه ، د لومړنۍ مرستو ځايونه ، لابراتوار ، دويني بانکونه ، درملتونونه شامل دی ، او صحي پرسونل کې ډاکټران ، نرس ، لومړنۍ مرستو کارکونکي ، کمبوډر ، او مرستندويه پرسونل چې طبي چارې ورسپارل شوې وي لکه د صحي مراکز تنظيمول او يا امبولانس چلونکي وي. - صحی پاملرنه په خطر کي ، يو تريخ حقيقت ، ای سی ار سی کابل افغانستان ۲۰۱۳

[۸۳] په ۲۰۱۲ کال کي يوناما د درې صحي کارکونکو مړينه او نهه نور ژوبله (تول ملکی تلفات ۱۲) په ۲۲ بيلابيلو پېښو کې ثبت کړې ده.

وسلواله جګړه او د زده کړې حق

د جګړې له امله تاوتریخوالي د هیواد په ټولو سیمو کې نیغ په نیغه زده کړو ته لاس رسي اغیزمن کړی. یوناما ۶۲ پېښې تصدیق کړې چې په دې کې هدفي بریدونه ، د ښوونځیو سوځول ، ښوونکو او عملې ته ګواښ کول او ویرول ، د ښوونځیو تر څنګ چاودیدونکي توکې ځای پر ځای کول ، چاپې وهل او ځمکنۍ نښتي شاملې دي. ښوونځي د نظامي اهدافو لپاره نیول شوي او کارول شوی دي چې د نړیوال بشر دوستانه قانون له مخې یې د ښوونځیو د خوندیتوب حیثیت او ماشومان د خطر سره مخ کړی. یوناما په ۲۰۱۳ کال کې پر ښوونځیو د قبضې اوه پېښې ثبت کړي دي.[٨٤]

په ۲۰۱۳ کال کې په ملکي وګړو د وسله وال جګړی اغیزې

په ۲۰۱۳ کال کې د د ځمکنۍ نښتو له امله د ډیرو ښځو تلفاتو په شمول د ډیر ملکي وګړو مرګ او ژوبله یو نوی بدلون دی چې د کال په اوږدو کې د جګړې بدلیدونکي محرکات یې منعکس کړي دي. د نړیوال پوځي ځواکونو د هډو ترړل او د ایساف لخوا د هوایی او ځمکني عملیاتو کې کمښت ، بیا په ځانګړی ډول د ایساف افغان امنیتی ځواکونو سره ګډ ځمکني عملیات د دولت ضد وسلوالو ته په ځینې سیمو کې د ډیر خوځښت موقع ورکړه او هغوی د دې جوګه شو چې پر افغان ځواکونو باندی بریدونه ترسره کړي ،او د تیرو کلونو پر تله مخالف وسلوالو بریدونو پر وړاندې ډیر خوندي نه وو. ملکي وګړي بیا په ځانګړي ډول ښځې او ماشومان تل د ډزو په منځ کې بند پاتې وو.

سربیره په دې امنیتي خالیګاه او د وسلوالو ډلو او دزوړواکانو تر منځ په سیمه باندی د اغیز لپاره رقابتي کوښښ او همدا رنګه سیاسي فعالیت کونکو دمخ په ډیریدو امنیتي پېښورامنځ ته کیدو لامل و چې ملکي وګړو پکې خوندیتوب نه درلود. د نړیوال ځواکونو څخه افغان امنیتي ځواکونو ته د امنیتي مسؤلیت د انتقال پنځمه او وروستنۍ مرحله د ۲۰۱۳ کال[٨٥] د جون په میاشت کې پېل شوه چې په ځینې سیمو کې یې امینتي خالیګاه پریښوده چې تر دې دمه یې افغانان امنیتي ځواکونو تشه نه وه ډکه کړې. او له دې کبله ځیني سیمې د دولت ضد وسلوالو بریدونو په وړاندې زیانمنې وي چې تل پکې ملکي وګړو ته تلفات اوښتي وي.

د دولت ضد عناصرو لخوا کوښښونه چې د جګړې په سیمه کې منطقوي اغیز وښایی نو د افغان امنیتي ځواکونو سره د ځمکنۍ نښتو لامل ګرځیدلي چې د ډزو په تبادله کې ، یا دولت ضد وسلوالو لخوا د تعبیه شوی چاویدیدونکو توکو خښولو په ترځ کې زیات شمیر ملکي وګړو ته مرګ ژوبله اوښتې.

په افغانستان کې د سیاسي او امنیتي انتقال سر مل په ملکي تلفاتو کې لوړوالي د جګړې د ښکېلو خواوڅخه د نوي او ټینګې ژمنې غوښتنه کوي چې د ملکي افغانانو خوندي ساتنې لپاره نور تدابیر واخلي. ټولې خواوې په ځانګړي ډول د دولت ضد عناصر حتما خپل قانوني مکلفیت سره په مطابقت کې نور ډیر څه ته اړتیا لري چې د ملکی وګړو مرګ ژوبلې مخنیوی وکړي او د ملکي خلکو خوندیتوب نور تقویه کړي.

یوناما په دی تاکید کوي چې په ۲۰۱۴کال کې د امنیتي او سیاسي انتقال په حال کې ، باید ملکي تلفاتو کې کمښت او بشري حقونو په خوندیتوب کې وده د ښه ثبات او د سولې په لاره کې د کوښښونو اساسی معیار وي.

سپارښتنې

یوناما دملکي خلکو د خوندي ساتنې په موخه د لاندې سپارښتنو وړاندیز کوي:

د دولت ضد عناصرو ته

- د تعبیه شوي چاودیدونکو توکو بې توپیره او غیر متناسب استعمال ودروئ او په ځانګړی ډول په هغه سیموکې چې ملکیانو لپاره ځانګړي وي.

---

[٨٤] دا مالومات په جګړه کې د ماشومانو لپاره کارې ډلې راټول کړي او تحلیل کړي.
[٨٥] د ناټو عمومي سرمنشي د افغان انتقال پروسې اعلان ته هر کلی ویلی ، ۲۰۱۳ کال د جون ۱۸ مه ، په دې اړیکه وګورئ :
http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_101482.htm.ildren and Armed Conflict.

- د مذهبي اشخاصو په شمول د ملکي خلکو ، عدليي چارواکو او دولتي مامورينو هدفي وژنې ودروئ.
- په ملکي ځايونو کې په شمول د هوټلونو ، عمومي سړکونو ، قونصلګري اومحکمو او ملکي حکومتي دفترونو څخه او ورباندې ټول بريدونه ودروئ.
- د نړيوالو قانون سره په مطابقت اود بريد په وخت د توپير ، تناسب او احتياط د اوصولو په رڼاکې د ملکي وګړو د تلفاتو مخنيوی وکړئ او ملکي وګړي د نړيوال بشردوستانه قانون سره سم تعريف کړئ.
- داسی لايحه ، لارښونې پلي کړئ چې ستاسی غړو ته د ملکي تلفاتو د مخنيوی اود هغی څخه د ډ ډه کولو لارښونه کړی وي او هغه غړو سره محاسبه وکړئ چې ملکي وګړي په نښه کوي يا يې وژنې او ټپي کوي.

د افغانستان حکومت ته

- د چاوديدونکو توکو پر ضد د ستراتيژۍ د بشپړ پلي کولو لپاره دې ټول اړين منابع ورکړي.د افغان امنيتي ځواکونو ظرفيت لوړوالي ته دې لومړيتوب ورکړل شي چې د تعبيه شوی چاوديدونکو تو پر ضد عمليات په اغيزمن ډول ترسره کولو قومانده او کنترول په لاس کې واخلي او د استثمار په شمول چاوديدونکي توکي له منځه يوسي.
- د تاکتيکي لارښودونو د بيا کتنې او تقويه کولو د لارې دی د ځمکنۍ نښتو اوصول او نور پروسيجرونو په ذريعه د ځمکنۍ عملياتو په وخت د ملکي تلفاتو کمښت د پاره نور کوټلي ګامونه واخلي ، او د ملکي خلکو د خوندی ساتنې او تلفاتو کې د کمښت له امله د افغان امنيتي ځواکونو د مناسب روزنې او منابع چمتو کولو ډاډ ورکړل شي.
- په وخت او رڼې پلټنې ترسره کول ، او افغان امنيتي ځواکونو ته منسوب د ملکي تلفاتوپيښو دقيق تعقيب دې ډاډمن کړای شي ، او د حکومت هغه څانګې دې نورې تقويه شي چې د ښه نظارت او افغان امنيتي ځواکونو سره د حساب کولو وړتيا ولري په هغه صورت کې چې ملکي تلفات يې اړولي وي.
- د افغان امنيتي ځواکونو پر ضد د بشری حقونو سرغړونې او ناوړه چلن ټول ادعا دې وڅيړل شي ، او ګرم پيژندل شوي کسان دې د افغانستان او نړيوال قانون سره سم عدلي تعقيب او مجازات شي.
- دسيمه ييزو پوليسو هغه ډلې دی دندې ګوښه کړي چې د معافيت سره يې د بشری حقونو سرغړونه او جرمونه کړی او ورسره دی د سيمه ييز پوليسو پر ضد د بشري حقونو د سرغړونې او جرمونو ټولي ادعاګانې عدلي تعقيب او وڅيړل شي.
- غير قانوني ټولې وسلوالې ډلې د ملغا او د بی وسلي کيدو پروسه دی ادامه ومومي.

نړيوال نظامي ځواکونو ته

- افغان امنيتي ځوکونو سره لازياته مرسته وکړئ تر څو د هغوی پوره منابع په لاس کې ولري او ښه مجهز او وروزل شي چې د تعبيه شوي چاوديدونکو توکو پر ضد عمليات په اغيزمن ډول ترسره کولو قومانده او کنترول په لاس کې واخلي او د استثمار په شمول چاوديدونکي توکي له منځه يوسي.
- د ملکي وګړو د زيانمنيدو د مخنيوي لپاره دې اغيزناک تدابيرونه ونيول شي چې د نظامي هدو او ډزو د تمريناتو ځايونه چې د ايساف د عملياتو د پېل وروسته ترل شوي د هغه ځای ناچاوده توکو نقشه کښل ، اوپه نښه کولو سربيره يې پاک کړي.
- ايساف او افغان امنيتي ځواکونوکې داسی يو ميکانيزم رامنځ ته شي چې د هوايي اوځمکني عملياتو څخه پاته ناچاوده توکو د موجوديت په اړه مربوطه چارواکي خبرشی او د خطرناکه سيمو په نښه کول او تصفيه کول ډاډمن شي.
- د هوايي تهاجمي بريد دپاره د نښتې څخه د مخه بايد ټول ملحوظات او احتياطي تدابير په بشپړ ډول بيا وکتل شي اونور هغه ميکانيزمونه مشخص شي چې ملکي تلفات راکم کړي . هغه مهال چې ملکي وګړو ته د نړيوال نظامي ځواکونو يا استخباراتو لخوا تلفات واوړي.
- د داسی عملياتو په پای کې د افغانستان حکومت په ګډه همکارۍ سره عملياتو ته بيا کتنه او وپلټل شي ، او د حساب ورکونې ، د ښه عملياتو بيلګې او د خسارې د جبران په موخه دې اړين ګامونه واخستل شي.